

บทที่ 6

บทสรุป

1. การกึ่งเอกราช

ความเสื่อมของมหาอำนาจอาณานิคม

ดังได้เห็นแล้วในบทก่อน ๆ ว่า ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 บรรดาอาณานิคมหรือประเทศเมืองขึ้นของมหาอำนาจยุโรปต่างพากันเรียกร้องเอกราชในรูปแบบต่าง ๆ กัน จนกระทั่งได้รับเอกราชในที่สุด ยังผลให้ระบบอาณานิคมของประเทศจักรวรรดินิยมทั้งหลายก้าวเข้าสู่ขั้นตอนของการเสื่อมสลายอย่างรวดเร็ว¹ เหตุการณ์ครั้งนี้งถือว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งของโลกในยุคหลังสงคราม ระบอบอาณานิคมของบรรดามหาอำนาจจักรวรรดินิยมทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นอังกฤษ ฝรั่งเศส หรือฮอลันดา ต้องพังทลายลงเกือบสิ้นดังที่ประธานาธิบดีชูการ์โนของอินโดนีเซียกล่าวไว้ในที่ประชุมทั่วไปของสหประชาชาติเมื่อ ค.ศ. 1960 ว่า “ปัจจุบันนี้เรากำลังอยู่ในยุคที่ประเทศใหม่ ๆ กำลังก่อร่างสร้างตัว ในขณะที่จักรวรรดินิยมกำลังเสื่อมสลายไป”² ช่วงหลังสงคราม 20 ปี มีประเทศใหม่เกิดขึ้นทั้งในเอเชียและแอฟริมากว่า 50 ประเทศ อาณานิคมและเมืองขึ้นเกือบจะไม่มีเหลืออยู่อีกต่อไป แต่ในขั้นตอนของการเกิดประเทศใหม่นี้ ความเข้มแข็งของอำนาจรัฐในแต่ละประเทศก็แตกต่างกันไป ยิ่งกว่านั้นประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาความเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจของตนได้ ถึงแม้ว่าระบอบปกครองอาณานิคมโดยตรงของจักรวรรดินิยมได้เสื่อมไป ขบวนการปลดแอกจากการปกครองอาณานิคมในทวีปแอฟริกันนั้นเริ่มจาก ค.ศ. 1951 ที่ลิเบียได้รับเอกราช ส่วนความเคลื่อนไหวที่สำคัญเกิดใน ค.ศ. 1952 คือการปฏิวัติเดือนกรกฎาคมของอียิปต์ ซึ่งกลุ่มทหารอิสระภายใต้การนำของนัสเซอร์ได้ก่อการรัฐประหารล้มรัฐบาลหุ่นสมุนอังกฤษ ซึ่งนำโดยกษัตริย์ฟารุก การปฏิวัติครั้งนี้ได้สร้างความสันติสุขเทือนไปทั่วทั้งอาหรับและแอฟริกาเหนือและได้กลายเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้โมร็อกโก ตูนิเซีย ได้รับเอกราชและกระตุ้นให้เกิดขบวนการกอบกู้เอกราชของแอลจีเรีย ความเคลื่อนไหวครั้งสำคัญของการปลดแอกจากการปกครองอาณานิคมก็คือการประกาศเอกราชของกานา ใน ค.ศ. 1957 และการประกาศเอกราชของกินี

ใน ค.ศ. 1958 การที่ประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกาและรวมถึงในเอเชียและลาตินอเมริกาซึ่งเป็นเขตอาณานิคมเก่าของโลกต่างทยอยกันลุกขึ้นต่อสู้จนได้มาซึ่งเอกราชทางการเมืองในขณะเดียวกับที่ระบอบอาณานิคมโดยส่วนรวมเริ่มพังทลายลงไปนั้น นับเป็นลักษณะเด่นของความเปลี่ยนแปลงยุคหลังสงครามของภูมิภาคนี้ และเนื่องจากเหตุการณ์นี้ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนสงคราม จึงนับเป็นฉากใหม่ฉากหนึ่งของประวัติศาสตร์โลก³

ชัยชนะของขบวนการกอบกู้เอกราชเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่ได้มาโดยง่าย จะเห็นได้ว่า ขณะที่ประเทศอาณานิคมทั้งหลายต่อสู้เพื่อเอกราชอยู่นั้น บรรดามหาอำนาจจักรวรรดินิยมก็พยายามใช้กำลังทหารของตนเข้าปราบปราม แต่ในที่สุดมหาอำนาจเหล่านั้นก็ประสบความพ่ายแพ้ ดังเช่นสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับแอลจีเรีย (ค.ศ. 1954-62) หรือสงครามระหว่างโปรตุเกสกับอังโกลา สิ่งที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยให้ประเทศอาณานิคมต่อสู้จนได้เอกราช รวมทั้งการต่อต้านการรุกรานการกดขี่และช่วยเสริมสร้างอธิปไตยของประเทศเกิดใหม่ก็คือความร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลของบรรดาประเทศเกิดใหม่ และการรวมกำลังกันระหว่างมวลชนในประเทศเกิดใหม่และประเทศที่ยังไม่ได้รับเอกราช ตัวอย่างเช่น การประชุมประเทศเอเชียแอฟริกาที่เมืองบันดุงใน ค.ศ. 1955 การประชุมกลุ่มประเทศเอกราชแอฟริกาครั้งแรกที่เมืองอักกรา ใน ค.ศ. 1958 จากการประชุมครั้งนี้ก็นำไปสู่การเกิดขึ้นขององค์การสหภาพแอฟริกา (โอเอยู) ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1963 อันเป็นองค์การที่รวมเอาประเทศเกิดใหม่ในแอฟริกาเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ก็มีการประชุมผู้นำกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด การประชุมที่บันดุงมีผลให้การปฏิวัติปลดปล่อยประชาชาติบริเวณเอเชียตะวันตกและแอฟริกาเหนือก้าวหน้าไป การประชุมที่อักกรามีผลให้เกิดการประสานงานกันของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชของอาณานิคมในแอฟริกา การเกิดองค์การโอเอยูมีผลให้กินยา แซนชิบาร์ มาลาวี แซมเบียได้เอกราช และมีผลสนับสนุนขบวนการกอบกู้เอกราชในคองโกและอังโกลา ส่วนการประชุมผู้นำกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดมีผลสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านจักรวรรดินิยม ต่อต้านลัทธิอาณานิคมทั้งเก่าและใหม่ นอกจากนี้ยังช่วยคุ้มครองการสร้างเศรษฐกิจแบบพึ่งตัวเองในประเทศเหล่านั้น ตัวอย่างเช่น การที่รัสเซียช่วยยับยั้งการรุกรานอียิปต์โดยอังกฤษและฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่กรุงสอพอได้เข้ารับตำแหน่งผู้นำสูงสุดของรัฐบาล

และพรรคโซเวียตก็หันมาเน้นที่การประนีประนอมระหว่างอเมริกากับรัสเซียและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หลังจากนั้นความขัดแย้งในขบวนการคอมมิวนิสต์นานาชาติและในค่ายสังคมนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งระหว่างจีนกับรัสเซียก็เริ่มรุนแรงขึ้น ซึ่งมีผลในทางลบให้กับขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชดังกล่าว⁴

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ ค.ศ. 1965 เป็นต้นมา ภาวะการณ์ของทั้งแอฟริกาและเอเชียเริ่มเข้าสู่ขั้นตอนของความยุ่งยากอีกครั้งหนึ่ง จะเห็นได้จากการรัฐประหารในกานา และอินโดนีเซีย ซึ่งต่างเป็นประเทศผู้นำของกลุ่มประเทศเกิดใหม่ที่ต่อต้านจักรวรรดินิยม เหตุการณ์ครั้งนี้ยังผลให้แก่นำของการต่อต้านลัทธิล่าเมืองขึ้นทั้งเก่าและใหม่พังทลายลงมา ขบวนการต่อต้านจักรวรรดินิยมเพื่อความเป็นเอกราชของแอฟริกาเริ่มเข้าสู่ยุคของความเสื่อม หลังจาก ค.ศ. 1965 แอฟริกาจะเข้าสู่ภาวะยุ่งเหยิงอีกครั้งหนึ่ง

ลักษณะของการปฏิวัติของอาณานิคมเพื่อความเป็นเอกราช

ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคแอฟริกาได้ซาฮารานั้นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นอาณานิคม รวมทั้งดินแดนที่สหประชาชาติมอบหมายให้อยู่ในความอารักขาของอังกฤษ ฝรั่งเศส เบลเยียม และโปรตุเกส ประชาชนของประเทศเหล่านั้นได้รับประสบการณ์อันขมขื่นจากผู้ปกครองชาวยุโรปโดยเฉพาะในช่วงที่มีการค้าทาส และช่วงเวลาการแบ่งสรรดินแดนแอฟริกาตามอำเภอใจของมหาอำนาจ แม้เมื่อมหาอำนาจอาณานิคมเข้าปกครองโดยตรงแล้วก็ตามก็ไม่ได้สร้างความเจริญให้แก่ประเทศเหล่านี้ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ประชาชนมีความยึดมั่นอยู่ในประเพณีแบบเดิมนั้นคือลักษณะที่เป็นชนเผ่า ความยึดมั่นอยู่ในประเพณีดั้งเดิมทำให้การเจริญเติบโตของชนชั้นสมัยใหม่ล่าช้ามากเมื่อเทียบกับในเอเชียและตะวันออกกลาง ครั้นเมื่อมีชนชั้นสมัยใหม่เกิดขึ้นขณะที่ยังมีชนชั้นที่ยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิมก็ยิ่งทำให้ลักษณะของชนชั้นในสังคมสลับซับซ้อนมาก ชนชั้นนายทุนชาติยังไม่เติบโตขึ้น ชนชั้นกรรมกรส่วนใหญ่มักทำงานเหมืองแร่หรือทำไร่ของพวกนายทุนต่างชาติ หรือเป็นคนรับใช้ตามบ้านของชาวต่างชาติ กรรมกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเดินทางไป ๆ มา ๆ ระหว่างเหมือง ไร่ เมือง กับหมู่บ้าน ซึ่งเรียกว่ากรรมกรย้ายที่ หรือ กิ่งชวานากิ่งกรรมกร ดังนั้นการรวมตัวกันของชนชั้นต่าง ๆ จึงทำได้ช้า การเปลี่ยนจากลักษณะชนเผ่าไปเป็นชนชาติก็ทำได้ช้าเช่นกัน ประชาชนส่วนใหญ่มีความผูกพันกับเผ่าของตนมาก แม้จะถูกจัดให้รวมอยู่ภายในประเทศเดียวกันแต่ประชาชนภายในประเทศนั้นมีความรู้สึกที่เป็นเผ่าพันธุ์นิยมมากกว่าที่จะเป็นชาตินิยม ลักษณะเช่นนี้ทำให้ขบวนการกอบกู้เอกราชของชาวแอฟริกันล่าช้ากว่าที่อื่น เพิ่งเริ่มก่อตัวขึ้นอย่างจริงจังในช่วงเวลา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้เอง และแม้เมื่อขบวนการกึ่งเอกราชปรากฏขึ้นอย่างจริงจัง แต่เนื่องจากความรู้สึกที่เป็นเผ่าพันธุ์นิยมก็ทำให้เกิดความขัดแย้งกันเองในขบวนการกึ่งเอกราชนั้น ๆ เช่น ความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ ของประเทศ ในจีเรีย ขณะทำการเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษ

ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชของแอฟริกันส่วนใหญ่เริ่มจากการต่อสู้จนได้มาซึ่งสิทธิในการปกครองตนเอง แล้วจึงดำเนินงานต่อไปจนกระทั่งได้รับเอกราช ขบวนการนี้เกิดขึ้นในระยะเวลาสั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากแรงสนับสนุนและแรงจูงใจจากชัยชนะของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ตะวันออกกลาง และจากประเทศที่เกิดใหม่ รวมทั้งประเทศสังคมนิยมทั้งหลาย ตลอดจนการประสานพลังของประเทศในเอเชียและแอฟริกา เช่น การประชุมที่บันดุง เป็นต้น ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของขบวนการกึ่งเอกราชในแอฟริกาได้ซาทาราก็คือความรวดเร็ว การระเบิดติดต่อกันเป็นปฏิกิริยาลูกโซ่ คลื่นใต้น้ำของลัทธิแพนแอฟริกัน รวมทั้งความสำคัญของจิตสำนึกและขบวนการต่อต้านการแบ่งแยกผิว⁵

เงื่อนไขที่เป็นสิ่งกำหนดลักษณะของการปฏิวัติดังกล่าวนี้สามารถพิจารณาได้ 2 อย่างคือเงื่อนไขภายนอกและเงื่อนไขภายในประเทศ เงื่อนไขภายนอกนั้นมีส่วนที่ช่วยสร้างและส่วนที่ทำลาย ส่วนที่ช่วยสร้างได้แก่ชัยชนะของพลังต่อต้านเผด็จการหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ความก้าวหน้าของโลกสังคมนิยม ความอ่อนแอของพลังจักรวรรดินิยมโดยรวม และความเข้มแข็งในการรวมพลังของบรรดาประเทศเกิดใหม่ทั้งหลาย ส่วนที่ทำลายได้แก่ลัทธิล่าอาณานิคมใหม่ของประเทศจักรวรรดินิยม สำหรับเงื่อนไขภายในนั้นได้แก่สภาพการครอบงำทางเศรษฐกิจการเมืองของมหาอำนาจอาณานิคม โครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจ และลักษณะของชนชั้นต่าง ๆ⁶

อย่างไรก็ตามแนวทางของการปฏิวัติในแอฟริกันส่วนใหญ่เป็นแบบที่ดำเนินงานโดยชนชั้นที่ไม่ใช่กรรมกร⁷ ในแบบนี้ยังสามารถแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. ประเทศที่กึ่งเอกราชได้สำเร็จโดยการนำของชนชั้นนายทุนชาติที่เข้มแข็งได้แก่ ในจีเรีย รวมทั้งประเทศแอฟริกาตะวันออก 3 ประเทศทางภาคใต้ของคีนยา
2. ประเทศที่ใช้วิธีการรัฐประหารภายใต้การนำของกลุ่มทหารซึ่งเป็นกลุ่มนายทุน-น้อยและปัญญาชนก้าวหน้า เพื่อล้มล้างรัฐบาลศักดินาที่รับใช้จักรวรรดินิยม ให้ประเทศหลุดพ้นจากฐานะกึ่งอาณานิคมหรือเมืองขึ้นมาสู่ความเป็นประเทศที่มีอธิปไตย ได้แก่อียิปต์

3. การสร้างแนวร่วมที่ประกอบด้วยมวลชนกรรมกรชาวนา ภายใต้การนำของชนชั้นนายทุนชาติ นายทุนน้อยหัวก้าวหน้า โดยสร้างเป็นกองทัพปลดแอกต่อสู้ด้วยอาวุธกับจักรวรรดินิยม เช่น แอลจีเรีย

4. การรวมตัวกันของกรรมกร ชาวนา เยาวชน สตรีปัญญาชนทำการต่อสู้ ขยายขอบเขตอำนาจอธิปไตยออกไป จนได้มาซึ่งอธิปไตยของชาติ เช่น กรณีของกานา กินี มาลี แชนซิบาร์

ในบรรดาประเทศที่ต่อสู้จนสามารถปลดแอกจากมหาอำนาจอาณานิคมได้นั้น อาจกล่าวได้ว่าประเทศเหล่านั้นประสบความสำเร็จทางการเมือง มีอธิปไตยของตน แต่ในแต่ละประเทศก็ยังมีระดับความเป็นเอกราชทางการเมืองต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจนั้นนับเป็นปัญหาสำคัญมาก เพราะประเทศเอกราชเหล่านั้นไม่สามารถกำจัดพื้นฐานทางเศรษฐกิจของทุนผูกขาดต่างชาติได้เด็ดขาด

ปัญหาเอกราชทางเศรษฐกิจ

การปฏิวัติเพื่อกอบกู้เอกราชของประเทศต่าง ๆ ในทวีปแอฟริกาดังกล่าวมา อาจกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงเพียงขั้นตอนเดียว นั่นคือเอกราชทางการเมือง แต่ความเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเช่นกันนั้นไม่ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง ดังที่ประธานาธิบดีเซกูดูเล แห่งกินีได้กล่าวในที่ประชุมทั่วไปครั้งที่ 15 ของสหประชาชาติว่า

“---การได้เอกราชทางการเมืองโดยตัวของมันเองนั้น ไม่ได้หมายความว่า ประชาชาติได้รับการปลดแอกอย่างสมบูรณ์แล้ว จริงอยู่สิ่งนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากขั้นหนึ่ง แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม เราเห็นว่าเงื่อนไขในการกอบกู้เอกราชของประชาชาตินั้นไม่ได้มีเพียงแต่การปลดแอกทางการเมือง แต่ยังมีเงื่อนไขที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะขาดมิได้ก็คือ การปลดแอกทางเศรษฐกิจ”⁸

เมื่อย้อนกลับไปดูวัตถุประสงค์ของลัทธิล่าอาณานิคมนั้น ประเทศมหาอำนาจอาณานิคมต้องการอาณานิคมเพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบ แหล่งลงทุนตลาดสำหรับสินค้าของตนและแหล่งระบายพลเมือง เมื่อมีอำนาจเหนือประเทศเมืองขึ้นแล้วก็จะกอบโกยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศเมืองขึ้น ที่เห็นได้ชัดคือโครงสร้างที่เรียกว่าโมโน-คัลเจอร์ (การผลิตชนิดเดียว การผลิตและการส่งออกทั้งหมดเน้นหนักอยู่ที่วัตถุดิบและอาหารไม่กี่ชนิด)⁹ ประเทศเมืองขึ้นส่งวัตถุดิบและผลิตผลทางเกษตรเป็นสินค้าออก และ

รับสินค้าอุตสาหกรรมจากประเทศเมืองแม่เป็นสินค้าเข้า มหาอำนาจเข้ามาลงทุนในอุตสาหกรรมเหมืองแร่โดยตรงซึ่งให้ประโยชน์แก่ตนอย่างมหาศาล ผลที่เกิดขึ้นก็คือการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่เคยตกเป็นเมืองขึ้น ได้รับความเสียหายอย่างหนัก ซึ่งยังผลให้ระดับการครองชีพของประชาชนตกต่ำ ชีวิตความเป็นอยู่ก็ขัดสนทำให้เกิดความล่าช้าในด้านสังคมและวัฒนธรรม¹⁰

มหาอำนาจอาณานิคมได้ชื่อว่าเป็นผู้ปล้นสะดมทรัพยากรของแอฟริกา จะเห็นได้ว่าใน ค.ศ. 1958 ซึ่งเป็นปีสำคัญของการที่ประเทศต่าง ๆ เริ่มได้รับเอกราชนั้น ปริมาณผลผลิตทั้งหมดในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ของระบบทุนนิยมเป็นส่วนที่มาจากแอฟริกา ในอัตราส่วน ดังนี้ เพชร 96% โคบอลต์ 67% ทองคำ 64% มังกานีส 42% ทองแดง 25% ยูเรเนียม 24% แต่ทรัพยากรเหล่านี้เกือบทั้งหมด (92 %) ถูกส่งออกไปนอกทวีป ส่วนที่เหลืออีก 8% นั้นทิ้งไว้สำหรับคนในทวีป¹¹

ตัวอย่างที่เห็นชัดอีกอันหนึ่งคือ ใน ค.ศ. 1960 เมื่อเกิดการจลาจลในคองโกซึ่งเป็นอาณานิคมเก่าของเบลเยียมนั้น คองโกมีโคบอลต์ 50-60 % ของที่ผลิตได้ในโลก เพชรที่ใช้สำหรับอุตสาหกรรม 60 % ยูเรเนียม 10-15 % การขุดแร่ธาตุเหล่านี้ตกอยู่ภายใต้การครอบครองของทุนผูกขาดต่างชาติโดยเฉพาะเบลเยียม ทุนต่างชาติที่เข้าไปลงทุนในคองโกมีมูลค่ารวม 1,700-1,800 ล้านดอลลาร์ เป็นทุนของเบลเยียมเสีย 1,000 ล้านดอลลาร์ บริษัทที่ใหญ่ที่สุดในอุตสาหกรรมขุดแร่ของคองโกคือ ยูเนียน มินิแอร์ ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในรัฐคองโก ในระหว่าง ค.ศ. 1950-1955 บริษัทนี้ได้กอบโกยผลกำไรจากคองโกไปเป็นจำนวน 28,000 ล้านฟรังก์เบลเยียม ดังนั้นจึงเห็นชัดว่าเพราะเหตุใดเบลเยียมจึงพยายามแทรกแซงคองโกหลังจากที่ได้รับเอกราชแล้ว¹²

จากผลการสำรวจที่กระทำโดยฝ่ายการเศรษฐกิจของสหประชาชาติ ปรากฏว่าในแอฟริกามีแหล่งแร่เหล็กที่ใหญ่ที่สุดในโลก มากกว่าแหล่งแร่เหล็กของอเมริกา ดังนั้นการสร้างอุตสาหกรรมถลุงเหล็กที่ยิ่งใหญ่สำหรับแอฟริกาจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ไม่เพียงแต่เหล็กเท่านั้นยังมีแร่โลหะอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตามแม้ว่าแอฟริกาจะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ แต่ผู้ที่กอบโกยผลประโยชน์เหล่านี้ไปคือมหาอำนาจอาณานิคม ดังนั้นจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าเพราะเหตุใดแอฟริกาเมื่อได้เอกราชแล้วจึงมีเศรษฐกิจตกต่ำ เป็นประเทศด้อยพัฒนา มาตรฐานการครองชีพของประชาชนอยู่ในระดับต่ำมาก และแม้เมื่อแอฟริกาเป็นเอกราช

แล้วก็ตาม มหาอำนาจก็ยังพยายามหาโอกาสเข้าแทรกแซงเศรษฐกิจของแอฟริกาด้วยวิธีการต่าง ๆ นับเป็นผลเสียที่เห็นได้ชัดจากลัทธิล่าอาณานิคมทั้งเก่าและใหม่

มหาอำนาจอาณานิคมเป็นผู้เปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจของอาณานิคม ให้เป็นแบบโมโนคัลเจอร์ ลักษณะเช่นนี้ทำให้การค้าของชาติต้องขึ้นอยู่กับผลผลิตเพียงไม่กี่ชนิด ซึ่งทำให้เศรษฐกิจของประเทศขึ้นอยู่กับราคาสินค้าชนิดอื่น ๆ ในตลาดโลก ถ้าราคาสินค้าดังกล่าวในตลาดโลกลดลงก็จะมีผลกระทบต่อกรรมกรและชาวนา นอกจากนั้นการปลูกพืชชนิดเดียวหรือ 2-3 ชนิดเพื่อสนองความต้องการของต่างชาติทำให้ต้องละทิ้งการปลูกพืชที่เป็นอาหารหลักของประเทศทั้ง ๆ ที่แอฟริกาเป็นประเทศเกษตรกรรมแต่ไม่สามารถพึ่งตัวเองได้ ในเรื่องนี้ต้องซื้ออาหารจากต่างประเทศในราคาสูง ยิ่งกว่านั้นวัตถุดิบและอาหารที่ส่งออกนั้นถูกซื้อในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดโลกมาก แต่ในขณะเดียวกันผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่นำเข้าสู่ประเทศกลับมีราคาสูงมากขึ้น สิ่งนี้ย่อมแสดงให้เห็นชัดว่าชาวแอฟริกันเสียเปรียบอย่างมากขณะที่มหาอำนาจปกครองอย่างกดขี่บังคับ กอบโกยผลประโยชน์ไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ประเทศส่วนใหญ่ในแอฟริกาเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวนาแต่ชาวนาเหล่านี้ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ที่ดินส่วนใหญ่อยู่ในมือของนายทุนต่างชาติ นายทุนการค้า นายทุนเงินกู้ดอกเบี้ยสูง¹³ ส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติเข้าไปยึดครองที่ดินไว้จำนวนมหาศาล กรรมสิทธิ์ในที่ดินขนาดใหญ่ของทุนผูกขาดชาตินี้เองที่เป็นผู้ขูดรีดค่าเช่าในอัตราสูง ใช้แรงงานแบบทาส ลักษณะเช่นนี้ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับความลำบากและยากจนลงทุกที ประชาชนขาดอาหารและอดอยาก ทว่าทั้งทวีปจะเต็มไปด้วยเด็กที่เป็นโรคขาดอาหาร อัตราการตายของเด็กสูงมาก นอกจากโรคขาดอาหารแล้วยังมีประชาชนที่ป่วยเป็นโรคอื่น ๆ อีก เช่น โรคเรื้อนซึ่งแพร่หลายอยู่ทั่วทวีป โรคตา ชาวแอฟริกัน 50% จะป่วยเป็นโรคริคตส์ดวงตา สภาพการณ์ดังกล่าวเป็นผลมาจากการขาดอาหารที่มีคุณค่า รวมทั้งการขาดอุปกรณ์ในการรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นเพราะความยากจนอย่างแสนสาหัส¹⁴ ลักษณะดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นสภาพการทำงานของกรรมกรชาวแอฟริกันว่าเลวเพียงใด ความแตกต่างระหว่างค่าจ้างของกรรมกรผิวดำเห็นได้ชัดเจน ชาวแอฟริกันถูกบังคับให้ทำงาน ถูกกดขี่ข่มเหง และถูกกีดกันในด้านการศึกษา ยังผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ ดังที่ นายเชกู ตูเล ผู้นำประเทศกินีกล่าวว่า “ชาวแอฟริกัน 2,000 ล้านคนเป็นตัวแทนของโลกแห่งความอดอยาก

ยากจนและความไม่รู้ เป็นตัวแทนของโลกที่สิทธิทั้งหมดของมนุษย์ถูกปฏิเสธ จากผลของความละโมภและบาปหนาของมนุษย์---”¹⁵

การนำประเทศไปสู่ความเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากปัญหาความเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจดังกล่าวมาทำให้ผู้นำของประเทศที่ได้รับเอกราชทางการเมืองแล้วนั้น พยายามทุกวิถีทางที่จะช่วยให้ประเทศรอดพ้นจากการแทรกแซงทางเศรษฐกิจโดยมหาอำนาจ ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนพ้นจากสภาพอดอยากยากจนและความไม่รู้หนังสือ ดังนั้นปัญหาการสร้างเอกราชทางเศรษฐกิจและการปฏิรูปเศรษฐกิจสังคมจึงสำคัญนโยบายที่ประเทศต่าง ๆ ใช้ในการแก้ปัญหาดังกล่าว อาจแบ่งออกเป็นสองอย่างกว้าง ๆ คือ

1. นโยบายในการกำจัดอำนาจของจักรวรรดินิยมและทุนผูกขาด เป็นการกำจัดเครื่องมือของการขูดรีด การแย่งชิงของลัทธิล่าอาณานิคม เช่น การโอนบริษัทต่างชาติเป็นของรัฐ

2. นโยบายในการกำจัดความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้มั่นคง เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสร้างอุตสาหกรรม เป็นต้น

นโยบายหลักดังกล่าวนี้มีบางประเทศดำเนินการก้าวหน้าไปเป็นอย่างดี แต่โดยส่วนรวมแล้วประเทศเกิดใหม่เกือบทั้งหมดยังไม่ก้าวหน้าไปมากแต่ประการใด¹⁶

ในเรื่องการโอนหุ้นต่างชาติเป็นของรัฐนั้น เช่น การที่อียิปต์โอนคลองสุเอซเป็นของรัฐใน ค.ศ. 1956 ได้ช่วยรักษารายได้ของประเทศที่ร่ำรวยไปยังต่างชาติเป็นจำนวนมากทุกปี ใน ค.ศ. 1960 กินีตั้งธนาคารแห่งสาธารณรัฐกินีขึ้น เลิกใช้เงินฟรังก์สำหรับอาณานิคมในแอฟริกาของฝรั่งเศส และใน ค.ศ. 1961 ก็ยึดธนาคารต่างชาติทั้งหมดในประเทศเป็นของรัฐ นอกจากนั้นกียังได้ตัดบริษัทการค้าต่างชาติออกไปจากกิจการค้าของประเทศนับตั้งแต่ ค.ศ. 1959 เป็นต้นมา ใน ค.ศ. 1960 มาลีจัดตั้งบริษัทส่งออกและนำเข้าแห่งมาลีเพื่อผูกขาดการส่งออกและนำเข้า กานาก็ได้ดำเนินการควบคุมการส่งโกโก้และเพชรออกนอกโดยรัฐบาลเอง¹⁷

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่ประเทศเกิดใหม่ในแอฟริกาต้องรีบดำเนินการเพื่อสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงให้แก่เอกราชทางเศรษฐกิจของประเทศก็คือ การสร้างอุตสาหกรรมพื้นฐานของชาติขึ้น ตัวอย่างเช่น อียิปต์ประกาศใช้แผน 5 ปีเพื่อสร้างอุตสาหกรรม กานาตั้งบริษัทพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้น โดยเริ่มต้นด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมเบาขึ้นก่อนและต่อมาก็ใช้แผน 7 ปีเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ (ค.ศ. 1964-1970) แผนนี้มีจุดมุ่งหมายใน

การสร้างอุตสาหกรรมหนัก เช่น โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำวอลตาแบบเบ็ดเสร็จ (ประกอบด้วยการผลิตกำลังไฟฟ้า การชลประทาน โรงงานถลุงแร่บอกไซต์ ฯลฯ) แต่ปรากฏว่าทุนทั้งหมด 840 ล้านดอลลาร์สำหรับแผนการนี้ ครึ่งหนึ่งต้องพึ่งทุนต่างชาติ (เช่นเดียวกับอียิปต์) ส่วนทุนจากภายในประเทศต้องขึ้นอยู่กับรายได้จากการส่งออกโภคภัณฑ์เป็นสินค้าออก ดังนั้นเมื่อราคาโภคภัณฑ์ลดลงก็เกิดภาวะขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ ยังผลให้เกิดรัฐประหารล้มรัฐบาลของประธานาธิบดีเอ็นครูมาและแผนการนี้ก็ล้มเหลวลง¹⁸

การสร้างอุตสาหกรรมของประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ ระดับอาจจะต่างกัน แต่มีสิ่งที่เหมือนกันคือการวางแผนพัฒนาเป็นช่วง ๆ และการอาศัยเงินทุนช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและรัสเซีย ลักษณะเช่นนี้ทำให้ประเทศต้องขึ้นอยู่กับเงินทุนของต่างชาติโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ทำให้ประเทศต้องอยู่ใต้อิทธิพลของต่างชาติ ดังนั้นการสร้างเอกราชทางเศรษฐกิจและการสร้างอุตสาหกรรมของชาติจึงไม่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

การปฏิรูปที่ดินก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะกำจัดนายทุนผูกขาดต่างชาติ ในอันที่จะสร้างความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้มั่นคง ทั้งนี้เพราะประเทศในแอฟริกาเป็นเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรแต่ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของนายทุนผูกขาดต่างชาติ และคนผิวขาวที่ประกอบกิจการไร่ขนาดใหญ่แบบทุนนิยม ผลิตพืชผลทางการเกษตรเพื่อการส่งออก โดยเฉพาะในแอฟริกาฝั่งตะวันออกมีชาวผิวขาวจำนวนมากเข้าไปทำไร่ขนาดใหญ่ การยึดที่ดินเหล่านั้นให้เป็นของรัฐจึงมีความสำคัญ ส่วนในแอฟริกาตะวันตกมีปัญหาที่ต่างจากฝั่งตะวันออกเพราะไม่มีชาวผิวขาวจำนวนมากที่เป็นเจ้าของไร่ขนาดใหญ่ แต่มีบริษัทส่งออกของชาวต่างชาติที่คอยซื้อผลิตผลทางการเกษตรในราคาถูก ปัญหาจึงอยู่ที่การล้มเลิกกิจการขูดรีดของชาวต่างชาติ นอกจากนั้นในแอฟริกาบางส่วนมีการถือครองที่ดินแบบศักดินาอยู่บ้างแต่น้อย การถือครองที่ดินแบบชนเผ่ามีอยู่ทั่วไป ปัญหาของเขตนี้อาจอยู่ที่การเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมให้ทันสมัยขึ้น เช่น ส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์ เป็นต้น

กินีได้ทำการเวนคืนไร่สับปะรดและไร่กล้วยของบริษัทเครือฝรั่งเศสเป็นของรัฐบาลคุ้มครองสิทธิในการใช้ที่ดินของผู้ผลิต แต่ยกเลิกกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล คือให้ถือว่าที่ดินทั้งหมดเป็นของรัฐ ส่วนอียิปต์ได้ประกาศกฎหมายปฏิรูปที่ดินฉบับที่ 1 ใน ค.ศ. 1952 โดยกำหนดปฏิรูปที่ดินของผู้ถือที่ดินตั้งแต่ 200 เฟดานขึ้นไปซึ่งถือว่าใหญ่เกินไป และ

ยังแบ่งสรรที่ดินโดยต้องเสียเงินทดแทนด้วย การปฏิรูปที่ดินของอียิปต์มีจุดประสงค์เพื่อแบ่งปันให้ชาวนา แต่ก็ยังไม่ทั่วถึง

ประเทศเกิดใหม่ทั้งหลายในแอฟริกาพยายามสร้างเอกราชทางเศรษฐกิจและสร้างอริปไตยของชาติให้เข้มแข็ง ดังที่กล่าวแล้วว่าเกือบทุกประเทศได้พยายามกำจัดอิทธิพลการครอบงำทางเศรษฐกิจของต่างชาติด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การโอนหุ้นต่างชาติเป็นของรัฐ การสร้างอุตสาหกรรมพื้นฐาน และการปฏิรูปที่ดิน เป็นต้น แต่ผลจากการกระทำดังกล่าวก็ไม่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายอย่างแท้จริง จะเห็นได้จากการสร้างอุตสาหกรรมของประเทศจำเป็นต้องพึ่งเงินทุนจากต่างชาติ จึงเป็นโอกาสดีที่มหาอำนาจถือโอกาสเข้าแทรกแซงอีกครั้งหนึ่ง และในขณะเดียวกันสิ่งที่มีอันตรายอย่างยิ่งต่อประเทศเหล่านี้ก็คือลัทธิล่าอาณานิคมใหม่²⁰ ซึ่งจะเข้ามาสู่แอฟริกาในรูปแบบต่าง ๆ กัน

ลัทธิล่าอาณานิคมใหม่

รูปแบบที่สำคัญประการแรกของลัทธิล่าอาณานิคมใหม่ก็คือรูปแบบทางการเมือง กล่าวคือถึงแม้ว่ามหาอำนาจอาณานิคมจะให้เอกราชแก่เมืองขึ้นของตนแล้วก็ตาม แต่ก็พยายามเหนี่ยวรั้งไม่ให้เมืองขึ้นดังกล่าวหลุดมือไปโดยเด็ดขาด พยายามบีบบังคับให้เมืองขึ้นนั้นอยู่ในสภาพกึ่งอาณานิคมโดยวิธีการแทรกแซงทางการเมือง เช่น เข้าแทรกแซงในการร่างรัฐธรรมนูญ หรือการอ้างความต่อเนื่องในการบริหารราชการซึ่งอังกฤษและฝรั่งเศสนิยมใช้ กล่าวคือมีการทำสัญญาผูกมัดให้ประเทศเอกราชยอมรับข้าราชการตำแหน่งต่าง ๆ ของมหาอำนาจอาณานิคมให้ปฏิบัติหน้าที่ต่อไป เช่น ข้าราชการบริหาร นายทหาร ผู้พิพากษา อาจารย์มหาวิทยาลัย บุคคลเหล่านี้จะมีอิทธิพลอยู่ในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง ปกครอง การทหาร ตำรวจ และตุลาการ ยังผลให้มหาอำนาจอาณานิคมมีอิทธิพลทางอ้อมอยู่ต่อไป เช่น กานาเมื่อได้เอกราชแล้ว มีผู้บังคับบัญชาการทหารและตำรวจเป็นชาวอังกฤษ หัวหน้าสถานีวิทยุกระจายเสียงก็เป็นชาวอังกฤษ จะเห็นได้ว่าการจลาจลที่เกิดในคองโกเมื่อเป็นเอกราชแล้วก็มีสาเหตุมาจากการเรียกร้องให้นายทหารชาวเบลเยียมออกจากตำแหน่ง การทำรัฐประหารในไนจีเรียและกานาก็มีสาเหตุเนื่องมาจากกองทัพยังไม่เป็นชาวแอฟริกันเพียงพอ²¹ นอกจากนั้นยังมีวิธีที่มหาอำนาจอาณานิคมใช้คือการผูกมัดประเทศเอกราชให้ขึ้นกับเครือจักรภพ โดยที่ประเทศจักรวรรดินิยมควบคุมอยู่ เช่น เครือจักรภพฝรั่งเศส

รูปแบบประการที่สองของลัทธิล่าอาณานิคมใหม่ก็คือรูปแบบทางการเมือง วิธีที่นิยมใช้เช่น การเป็นพันธมิตรทางทหาร ความร่วมมือทางการเมือง การตั้งฐานทัพ

การให้ความช่วยเหลือทางทหาร การส่งทหารและที่ปรึกษาทางทหารเข้าไปประจำ จักรวรรดินิยมอเมริกันมิใช่รูปแบบทางทหารนั้นมาก นอกจากนั้นการทำรัฐประหารและการลอบสังหารผู้นำทางการเมืองซึ่งเป็นวิธีการพิเศษทางทหารอีกอันหนึ่งที่อเมริกันมิใช่ มักเกิดขึ้นในกรณีประเทศเกิดใหม่มีรัฐบาลที่ต่อต้านจักรวรรดินิยมและลัทธิล่าอาณานิคมมากขึ้น เช่น การล้มคณะรัฐบาลของนายลูมูмбаโดยนายพลโมบูตูในคองโก เมื่อ ค.ศ. 1960

รูปแบบประการที่สามของลัทธิล่าอาณานิคมใหม่ก็คือรูปแบบทางเศรษฐกิจ โดยมีจุดประสงค์สำคัญคือการกอบโกยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อไป ทำการขัดขวางไม่ให้ประเทศเกิดใหม่ก้าวไปสู่ความเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจโดยวิธีการต่าง ๆ คือ การทำให้การครอบงำทางเศรษฐกิจถูกต้องตามกฎหมาย เช่น เมื่ออาณานิคมในแอฟริกาเป็นเอกราชฝรั่งเศสขอทำสัญญาความร่วมมือผูกขาดเรื่องภาษีศุลกากร การค้าระหว่างประเทศ การเงิน นอกจากนั้นการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศที่สามต้องให้ฝรั่งเศสรับรอง อังกฤษและฝรั่งเศสยังพยายามบีบคั้นประเทศซึ่งเคยเป็นอาณานิคมของตนให้อยู่เขตเงินปอนด์และเงินฟรังก์ จัดให้มีระบบภาษีศุลกากรที่ตนได้เปรียบ เป็นต้น นอกจากนั้นวิธีการของรูปแบบทางเศรษฐกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจทางเทคนิค เงินกู้ วิธีนี้จักรวรรดินิยมได้ใช้ประโยชน์มากที่สุดจากความยากจนของประเทศเกิดใหม่ จนสามารถเข้าไปแทรกแซงกิจการภายใน ได้ควบคุมตลาดและแหล่งทรัพยากร เป็นการเปิดทางให้กับทุนเอกชนของประเทศตน นอกจากนั้นการให้ความช่วยเหลือเรื่องอาหารก็เป็นอีกวิธีหนึ่ง

ลักษณะเด่นประการหนึ่งของประวัติศาสตร์โลกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็คือการที่บรรดาอาณานิคมทั้งหลายในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา ต่างทยอยกันได้รับเอกราช ในแอฟริกันับตั้งแต่ ค.ศ. 1957 ซึ่งเป็นปีที่กานาได้รับเอกราชจากอังกฤษ จากนั้นขบวนการกอบกู้เอกราชของประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกาก็เข้มแข็งมากขึ้นและต่างก็ได้รับเอกราชกันเรื่อย ๆ โดยเฉพาะใน ค.ศ. 1960 ลักษณะเช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าลัทธิจักรวรรดินิยมกำลังเสื่อมลงแต่ในขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาดูเอกราชของประเทศเกิดใหม่เหล่านั้นจะเห็นได้ว่าเป็นเพียงเอกราชทางการเมืองที่สมบูรณ์เพียงอย่างเดียว หากใช้ความสมบูรณ์ของเอกราชทางเศรษฐกิจไม่ ดังนั้นผู้นำของบรรดาประเทศเกิดใหม่เหล่านั้นจึงพยายามทุกวิถีทางที่จะให้ประเทศของตนพ้นจากอิทธิพลครอบงำทางเศรษฐกิจจากต่างชาติ เช่น การโอนกิจการที่อยู่ใต้อำนาจของต่างชาติให้เป็นของรัฐบาล หรือการสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้มั่นคงหรือการสร้างอุตสาหกรรม แต่ในการกระทำดังกล่าวจะเห็นได้ว่า

ประเทศเกิดใหม่ทั้งหลายมีความจำเป็นต้องพึ่งพาต่างประเทศ เนื่องจากประเทศตนยากจน เพราะถูกกอบโกยผลประโยชน์ไป เช่น การสร้างอุตสาหกรรมก็ต้องอาศัยเงินทุนจากต่างประเทศ จึงทำให้ต่างชาติกลับเข้ามาอีกครั้งหนึ่งโดยอาศัยเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจ ด้วยเหตุนี้เองจึงเห็นได้ชัดว่าเพราะเหตุใดลัทธิล่าอาณานิคมใหม่ จึงเกิดขึ้นโดยแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ กันนอกจากการให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแล้วก็มีรูปแบบอื่น ๆ เช่น การตั้งฐานทัพ การให้ความช่วยเหลือด้านทหาร โดยอ้างว่าเพื่อป้องกันการรุกรานของคอมมิวนิสต์ แต่มีจุดประสงค์แอบแฝงอยู่ก็ต้องการให้ประเทศเกิดใหม่เหล่านั้นขึ้นอยู่กับตนนั่นเอง

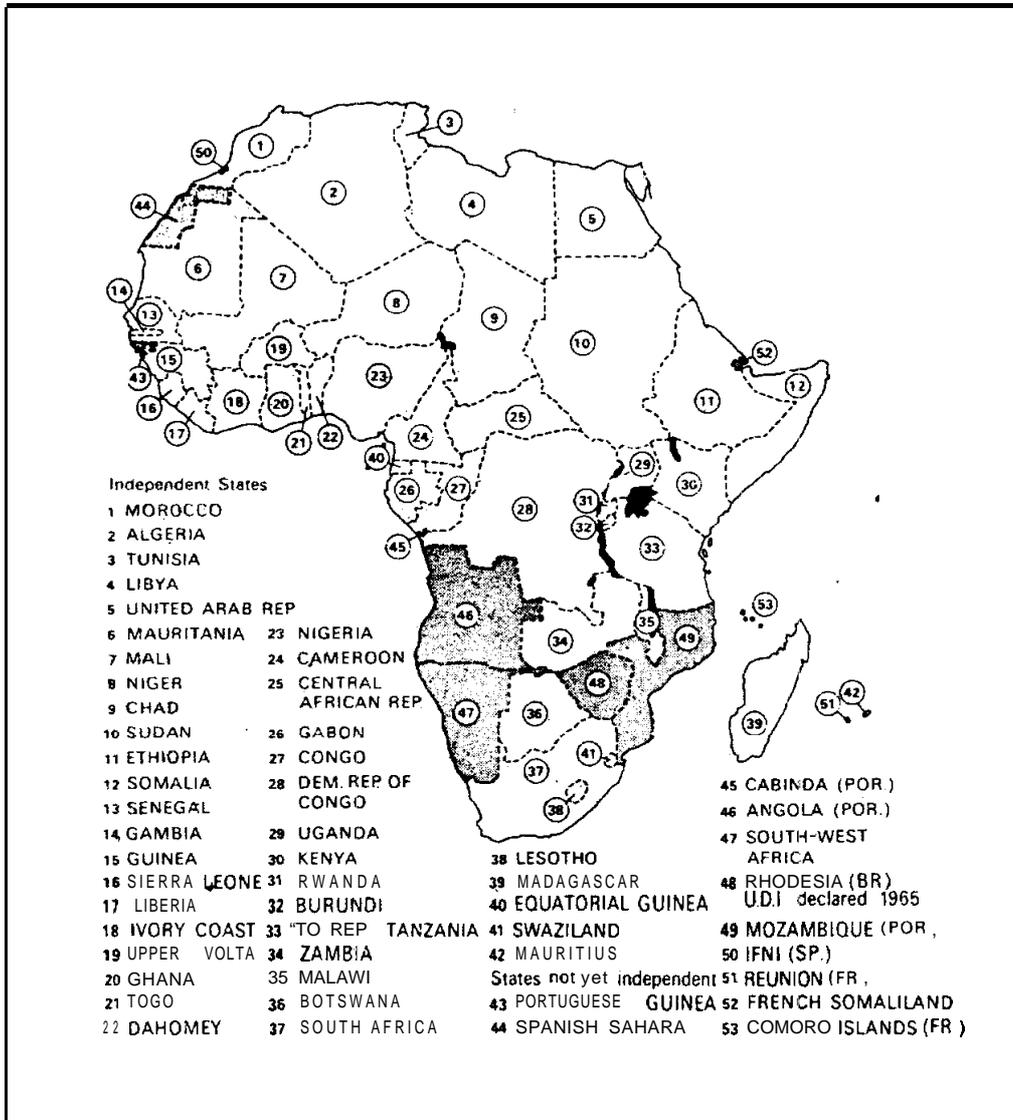
2. แอฟริกันนับตั้งแต่ได้รับเอกราช

ความรู้เรื่องเอกราชทางการเมืองของแอฟริกา ซึ่งเป็นทวีปที่กว้างใหญ่มากนั้น นับเป็นเหตุการณ์สำคัญสำหรับแอฟริกาเองและโลกด้วย จะเห็นได้ว่าในช่วง 10 ปีสุดท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 19 มหาอำนาจยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และเบลเยียม ได้แบ่งทวีปนี้ออกเป็นส่วนต่าง ๆ ให้อยู่ภายใต้อำนาจของตน แต่แล้วในที่สุดมหาอำนาจเหล่านั้นก็ได้คืนอำนาจอธิปไตยให้แก่ชาวแอฟริกันผู้เคยอยู่ใต้บังคับของตน ระหว่าง ค.ศ. 1957 และ 1969 มีประเทศในแอฟริกาไม่น้อยกว่า 42 ประเทศที่ได้เอกราช ประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติและฐานะของประเทศก็เปลี่ยนไปทันที ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเฉพาะในด้านการทูตมีความเท่าเทียมกับประเทศนายที่เคยปกครองตนมาก่อน ถึงแม้ว่าสาเหตุส่วนหนึ่งที่มหาอำนาจอาณานิคมถอนตัวทางการเมืองออกไปเป็นเพราะแรงกดดันของชาวแอฟริกันเพื่อเรียกร้องเอกราชและอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะผลของความวุ่นวายภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีต่อมหาอำนาจจักรวรรดินิยมยุโรปตะวันตกก็ตาม แต่สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งก็คือความคิดเห็นทางด้านศีลธรรมของโลกซึ่งเป็นศัตรูอย่างร้ายแรงต่อการครอบครองอาณานิคมในช่วงเวลาดังกล่าว สิ่งนี้มีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจของมหาอำนาจที่จะยกเลิกการปกครองอาณานิคมในแอฟริกา

ผลประโยชน์บางอย่างของการปกครองอาณานิคม

ถึงแม้ว่ายุคอาณานิคมในแอฟริกาจะสั้นมาก กล่าวคือในดินแดนเกือบทุกแห่งจะไม่ถูกปกครองนานมากไปกว่า 60 ปี แต่ผลประโยชน์ที่อาณานิคมเหล่านั้นได้รับจากประเทศเมืองแม่ก็ไม่ควรจะมองข้ามไป

ประการแรก จะเห็นได้ชัดว่าผู้ปกครองอาณานิคมได้ชื่อว่าเป็นสถาปนิกที่เขียนแผนที่ทางการเมืองของแอฟริกาในปัจจุบัน เป็นแผนที่ประเทศเป็นที่ยอมรับและนับถือโดยโลก

รูปที่ ๒๒ : แผนที่แอฟริกาสมัยใหม่

Ibid., P.376.

พรมแดนซึ่งถูกแบ่งแล้วเขียนโดยชาวยุโรปในช่วงที่มีการแข่งขันกันแสวงหาดินแดน เป็นพรมแดนซึ่งมักถูกเน้นบ่อย ๆ โดยตัดผ่านกลุ่มมนุษยชาติในพื้นที่บางแห่ง พรมแดน เหล่านั้นก็ยังคงอยู่ในปัจจุบัน เมื่อประเทศต่าง ๆ ได้รับเอกราชต่างก็ยอมรับพรมแดน เหล่านั้นว่ามีความแน่นอนและมีคุณค่าต่อการได้รับการป้องกัน ทั้ง ๆ ที่พรมแดนเหล่านั้น จำนวนมากที่ตัดแบ่งกลุ่มคนเผ่าเดียวกันออกจากกัน ทำให้เกิดความขมขื่นระหว่างประเทศ และความกักตึงข้ามประเทศเพราะชนเผ่าเดียวกันถูกแบ่งแยกให้อยู่คนละประเทศ ในประเด็น หลังนี้ประเทศเอกราชมิได้พิจารณาว่าเป็นสิ่งสำคัญ การเน้นที่มีคุณค่าก็คือความจริงที่ว่า ก่อนที่ดินแดนเหล่านั้นจะตกเป็นอาณานิคม พรมแดนของประเทศปัจจุบันได้รวมอาณาจักร จำนวนมาก รัฐ และจักรวรรดิต่าง ๆ เข้าไว้ ซึ่งมักทำสงครามต่อกันบ่อย ๆ เท่ากับว่า มหาอำนาจอาณานิคมได้ปกครองประชาชนของอาณาจักรหลายอาณาจักรซึ่งมักเป็นศัตรูกัน ลักษณะเช่นนี้เมื่อดินแดนนั้น ๆ ได้รับเอกราชจึงทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าเนชันสเตท (nation-states) ในปัจจุบัน

ประการที่สอง ผู้ปกครองอาณานิคมได้ปลูกฝังความคิดที่ทันสมัยให้กับประเทศชาติ แอฟริกาเอกราชทุกชาติ นับเป็นสิ่งที่ผูกมัดต่อกันอย่างไม่เสื่อมคลาย มหาอำนาจอาณานิคม ได้แสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่าของตน โดยการสร้างถนนและทางรถไฟ ทำเรือ และ สนามบิน การแนะนำวิธีการขนส่งโดยเครื่องจักร แนะนำการปลูกบ้านอาคารที่ทันสมัย ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในด้านต่าง ๆ มหาอำนาจอาณานิคมช่วยพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติของดินแดนของตนและแสดงวิธีที่ดีที่สุดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เหล่านั้น ผู้ปกครองได้แนะนำกฎหมายที่ทันสมัยพร้อมกับการให้ความช่วยเหลือทางกองทัพ และกำลังตำรวจ มหาอำนาจอาณานิคมสร้างระบบการปกครองชนิดใหม่ซึ่งเน้นในเรื่อง การรู้หนังสือ สนับสนุนการศึกษาและให้ความคิดของเนชันสเตทให้สามารถดำเนินงาน บนเส้นทางที่ทันสมัยได้ ความคิดที่ทันสมัยทั้งหมดดังกล่าวมานี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นมรดก ที่อาณานิคมได้รับ โรงเรียน โรงพยาบาล ถนน ทางรถไฟ รถยนต์ รถบรรทุก หนังสือพิมพ์ วิทยุ ตู้กระแสไฟฟ้า และสิ่งก่อสร้างด้วยอิฐที่คงทน ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ระบบราชการ พลเรือน ระบบกองตำรวจที่มีประสิทธิภาพ กองทัพที่ได้รับการฝึกฝนอย่างดีมีอาวุธพร้อม เศรษฐกิจที่แผ่กระจาย ความสัมพันธ์ทางการค้ากับโลกภายนอก และรัฐบาลกับเทคนิค ของโลกที่ก้าวหน้า ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งสำคัญของมรดกอาณานิคมซึ่งชาวแอฟริกันยอมรับ และไม่ต้องการที่จะให้มรดกเหล่านี้หายจากไปพร้อมกับการถอนตัวออกไปทางด้านการเมือง ของคนผิวขาว การที่ชาวแอฟริกันจำนวนมากยอมรับความทันสมัยดังกล่าวมีหลักฐาน

แสดงให้เห็นโดยการเจริญเติบโตอย่างน่ากลัว และความสำคัญของเมืองตลอดทั้งทวีปและแสดงให้เห็นโดยการบุกรุกทวีปโดยสัญลักษณ์ของเทคนิคของยุโรปที่เหนือกว่า

ผลกระทบของความทันสมัยที่มีต่อสังคมแอฟริกันนั้นมีมากทีเดียว กล่าวคือความทันสมัยดังกล่าวได้ยุติความโดดเดี่ยวล้าหลังของแอฟริกาโดยสิ้นเชิง แอฟริกาซึ่งเคยจำกัดอยู่แค่เมืองประชาชนหรือทวีปของตนก็ได้เติบโตกลายเป็นส่วนหนึ่งของโลกซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี แอฟริกากลับมีเทคนิค เศรษฐกิจ สังคม และอุดมคติ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาคุณค่าของความทันสมัยต่อวัฒนธรรมของแอฟริกันนั้น จะเห็นได้ว่าไม่ได้มีมากเกินไป ชาวแอฟริกันจำนวนมากมีความปรารถนาที่จะได้รับความรู้ทางเทคนิค การอ่านหนังสือออก มีความชำนาญในงานต่าง ๆ แต่ขณะเดียวกันประชาชนจำนวนมากเหล่านั้นยังมีความผูกพันอย่างเหนียวแน่นต่อมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษของตน และพยายามทำให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น มีเพียงชาวแอฟริกันกลุ่มน้อยซึ่งเป็นผู้นำปัญญาชนที่มีการศึกษาดีเท่านั้นที่ยอมรับวัฒนธรรมตะวันตก มีความชื่นชมอย่างแท้จริงต่อวัฒนธรรมต่างชาติของชาวยุโรป ดังเช่น ภาษาศาสตร์ ลักษณะท่าทาง การแต่งกาย ชีวิตความเป็นอยู่ คุณค่าทางสังคมและศีลธรรม ความคิดทางการเมือง และอุดมคติ โดยทั่ว ๆ ไปชาวแอฟริกันกลุ่มใหญ่ยังคงนับถือศาสนาพื้นบ้านและศาสนาอิสลาม พวกเขาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านทำไร่ นา โดยวิธีตามประเพณีเดิมและดำเนินชีวิตที่แตกต่างเพียงเล็กน้อยจากบรรพบุรุษ หัวหน้าเผ่าหรือกษัตริย์ของตน การค้าขายก็เป็นแบบพื้นบ้าน ยังมีความเชื่อในเวทย์มนต์คาถา คน-ทำเสน่ห์ วิญญาณซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตของชนกลุ่มใหญ่ในทุกวันนี้

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป ความสำคัญของผู้นำปัญญาชนที่มีการศึกษาของแอฟริกาเอกราชก็ได้เพิ่มมากขึ้น บุคคลเหล่านี้เป็นผู้นำรัฐบาล ผู้กำหนดนโยบายเรื่องราวของความทันสมัย ผู้นำความคิดเห็นประชาชน ผู้ผูกขาดหน่วยงานรัฐบาลรวมทั้งตำรวจและกองทัพ และเป็นผู้แทนประเทศของตนในการติดต่อกับส่วนอื่น ๆ ของโลก หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้นำปัญญาชนประกอบขึ้นเป็นคณาธิปไตยซึ่งได้ก้าวไปสู่ความเป็นรองคนผิวขาวเท่านั้นและกำลังดำเนินงานของประเทศในผลประโยชน์ของตนเอง สำหรับในแอฟริกา ความรู้หมายถึงอำนาจและเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในแอฟริกาเอกราชก็ถูกกำหนดโดยชนกลุ่มน้อยผู้มีการศึกษา²²

ลัทธิแพนแอฟริกา (Pan-Africanism)

เหตุการณ์ที่สำคัญอันหนึ่งในแอฟริกาหลังได้รับเอกราชก็คือการพัฒนาความรู้สึกของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ลัทธิแพนแอฟริกาไม่ได้เป็นของใหม่ของคริสต์ศตวรรษ

ที่ 20 แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานแล้ว จะเห็นได้ว่าในเอธิโอเปียซึ่งเป็นประเทศแอฟริกา
เอกราชได้มีลัทธินี้เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยลักษณะชาตินิยมของชาวเอธิ-
โอเปียที่นับถือคริสตศาสนา บุคคลเหล่านี้มีความเชื่อว่าในเวลาอีกไม่นานนักเอธิโอเปีย
ก็อาจจะแผ่ขยายไปข้างหน้าไปถึงพระเจ้า ในครั้งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชาวเอธิโอเปีย
ในแอฟริกาตะวันตกมีความเชื่อว่าวันแห่งความยิ่งใหญ่ของแอฟริกาของบรรพบุรุษของ
ชาวแอฟริกันและของชาวแอฟริกันเองอยู่แก่เอ้อม ตามความคิดของชาวเอธิโอเปียแอฟริกา
ไม่เพียงแต่จะถูกปลดปล่อยทางการเมืองเท่านั้นแต่ทวีปแอฟริกาจะกลายเป็นผู้นำ
และดลใจทวีปอื่นในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในศิลปะและในการบูชาพระยะโฮวาที่
ชาวเอธิโอเปียแห่งแอฟริกาตะวันตกได้สรุปไว้กระฉ่างชัดเลยว่าชาวแอฟริกันทั้งหมด
จะเป็นชาวคริสเตียน

ตัวอย่างที่สำคัญที่สุดของความคิดแบบแพนแอฟริกาดังกล่าวก็คือ มีชาวแอฟริกัน
ผู้หนึ่งเกิดบนผืนแผ่นดินแอฟริกา เติบโตขึ้นและได้รับการฝึกฝนตามแบบแอฟริกาในช่วง
เวลาหนึ่งที่ยังไม่ได้พบความคิดของโลกใหม่ บุคคลผู้นั้นคือ เจมส์ จอห์นสัน เขาเกิดใน
หมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งที่เมืองเบนเกอมา (Benguema) ในเซียร์ราเลโอน อาณานิคมของ
อังกฤษประมาณ ค.ศ. 1835 ครอบครัวของเขาเป็นชนเผ่าโยรูบา ได้รับการศึกษาใน West
African Methodist and Anglican Primary Schools และเข้าเรียนต่อที่ C.M.S. Grammar School
จนได้รับปริญญาใน ค.ศ. 1854 ต่อมาระหว่าง ค.ศ. 1860-1863 ได้เป็นครูสอนที่ Fourah
Bay College

นับจาก ค.ศ. 1863 จนกระทั่ง ค.ศ. 1917 ที่เขาสิ้นชีวิตนั้นเขาสนับสนุนลัทธิชาติ-
นิยมแอฟริกาทั้งในระดับวัดและรัฐ ในความคิดของเขาไม่มีการแบ่งแยกและไม่มีวันที่จะ
มีการแบ่งแยกได้ระหว่างศาสนาและการเมือง เขาเป็นชาวคริสเตียนที่เคร่งครัดและเข้มแข็ง
เขาเห็นว่าการที่ทวีปแอฟริกาทั้งหมดเป็นคริสเตียน ในลักษณะที่ว่าผู้ปกครองทั้งหมด
ก็จะเป็นผู้นำที่เป็นคริสเตียนเช่นเดียวกัน อุดมคติของเขาเกี่ยวกับ Pan-African State ก็คือ
การที่พระเจ้าเป็นผู้มีอำนาจปกครองประเทศ เขาหวังว่าลักษณะเช่นนี้จะช่วยแก้ไขปัญหา
ของชาวแอฟริกันเพราะจะช่วยกำจัดลัทธิเผ่าพันธุ์นิยมหรือการแบ่งพรรคแบ่งพวก จะ
ทำให้ชาวแอฟริกันทั้งหมดเป็นชนกลุ่มเดียวกัน เขาประณามลัทธิการแบ่งแยกนิกาย ตามที่
ศาสนาในแอฟริกาถูกแบ่งแยกออกเป็นนิกายต่าง ๆ มากมายนับไม่ถ้วน ขณะที่ชาวยุโรป
เข้าบุกรุกแอฟริกันนั้นก็จำเป็นที่จะต้องสร้างการแบ่งแยกในหมู่ชาวแอฟริกันเพราะแบ่ง
กันอยู่แล้ว ตามอุดมคติของเขาเขาต้องการให้มี African Church สำหรับแอฟริกาทั้งหมด

เขาไม่ต้องการคริสตศาสนาที่มีสภาพแวดล้อมแบบยุโรปมานานนับศตวรรษ เขามีความเห็น
ว่า African Church ก็คือ African State

เจมส์ จอห์นสัน มีความผิดหวังและเสียใจกับความรู้สึกเผ่าพันธุ์นิยมและแบ่งพวก
ซึ่งยังปรากฏอยู่ขณะที่เขายังมีชีวิต แต่เขารอคอยความหวังในภายภาคหน้าว่าจะต้องมี
รัฐแอฟริกาเพียงรัฐเดียว เจมส์ จอห์นสัน เป็นคนกว้างขวาง เขาจึงเป็นที่รู้จักดีในหมู่
ชาวนิโกรที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศโดยเฉพาะอเมริกา เขามีความเห็นที่ชาวแอฟริกัน
เหล่านั้นควรกลับมาทวีปแอฟริกาเพื่อหลีกเลี่ยงความทุกข์ทรมานขมขื่นที่ถูกกดขี่จาก
คนอเมริกันผิวขาว เขาได้ทำความพยายามบ้างเพื่อสนับสนุนชาวแอฟริกันเหล่านี้ให้มา
ตั้งหลักแหล่งในบางส่วนของยุโรปแลนด์ นอกจากนั้น เจมส์ จอห์นสัน ยังสนับสนุน
African Personality ตลอดชีวิตของเขา เขาเน้นแล้วเน้นอีกว่าศาสนาในแอฟริกาต้องเป็น
แบบแอฟริกาไม่ใช่ยุโรป ชาวแอฟริกันต้องรักษาวัฒนธรรมและสถาบันของตนไว้อย่างดี
ที่สุด เขาเชื่อว่าชาวแอฟริกันเป็นประชาชนที่เด่นแวดล้อมด้วยมรดกทางวัฒนธรรมซึ่ง
พวกเขาควรภาคภูมิใจ และสำหรับชาวแอฟริกันแล้วประเพณีและสถาบันของพวกเขา
เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ดังนั้นการติดต่อกับชาวยุโรปจะต้องไม่ทำให้ประเพณีและสถาบัน
แอฟริกาอันเข้มแข็งต้องอ่อนแอหรือเสื่อมลง

ความคิดและอุดมคติของ เจมส์ จอห์นสัน ดังกล่าวนั้น ชี้ให้เห็นว่าชาวแอฟริกัน
ในแอฟริกาที่รู้จักความคิดของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาก่อนแล้ว ก่อนหน้าที่บุคคล
สำคัญของโลกใหม่ เช่น ดู บัว (Du Bois) และ มาร์คัส การ์เวย์ (Marcus Garvey) จะเริ่มตั้ง
ลัทธิแพนนิโกร (Pan-Negro) ขึ้น ไม่เพียงแต่เจมส์ จอห์นสัน เท่านั้นที่มองเห็นภาพความ
เป็นอันหนึ่งอันเดียวของชาวแอฟริกันอย่างลึกซึ้ง ในแอฟริกาตะวันตกยังมีบุคคลอื่นอีก
เช่น อี ดับบลิว ไบลเดน (E.W. Blyden) เป็นผู้สนับสนุนแผนการเอธิโอเปียดังกล่าวข้างต้น
และสนับสนุน African Personality นอกจากนั้นก็มี จอห์น ชิเลมบเว (John Chilembwe)
แห่งในยาซาแลนด์ ผู้ซึ่งต้องการให้ชาวแอฟริกันทั้งหมดมีความสามัคคีกัน และมักกล่าว
เสมอว่า ในสงครามโลกครั้งที่ 1 มหาอำนาจอาณานิคมกอบโกยผลประโยชน์ไปจากชาว
แอฟริกัน²³

การประชุมแพนแอฟริกา

การประชุมแพนแอฟริกานี้มีทั้งหมด 6 ครั้ง จัดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1900 และ 1945
บุคคลสำคัญผู้เป็นประธานของที่ประชุมทั้งหมด 5 ครั้ง คือ ชาวแอฟริกันที่อยู่นอกแอฟริกา
ส่วนบุคคลที่เข้มแข็งมากที่สุดคือ ดู บัว ซึ่งเป็นนักปราชญ์ชาวนิโกรและเป็นที่รู้จักกันดี

โดยชาวแอฟริกันทั่วไป เขาสิ้นชีวิตใน ค.ศ. 1965 เมื่อมีอายุได้ 93 ปี อย่างไรก็ตามประธานของที่ประชุมแพนแอฟริกาครั้งแรกคือ เฮซ ซิลเวสเตอร์ วิลเลียมส์ (H. Sylvester Williams) ซึ่งเป็นเนติบัณฑิตชาวอินเดียตะวันตก การประชุมครั้งนี้ผู้เข้าร่วมประชุมต่อต้านการกระทำของผู้ปกครองผิวขาวในแอฟริกาใต้และโรดิเชีย ที่มีการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมต่อชาวแอฟริกัน การประชุมครั้งที่ 2 จัดขึ้นที่กรุงปารีสใน ค.ศ. 1919 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ผู้ปกครองชาวยุโรปพยายามหาทางยุติปัญหาที่มีผลมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ผู้แทนที่สำคัญคนหนึ่งมาจากอาณานิคมแอฟริกาตะวันตกของฝรั่งเศส ชื่อ Blaise Diagne ซึ่งต่อมาจะได้เป็นผู้นำชาตินิยมคนสำคัญของอาณานิคมแอฟริกาตะวันตกของฝรั่งเศส ประเด็นสำคัญที่จะต้องเน้นเกี่ยวกับการประชุมครั้งนี้ก็คือ การสนับสนุนให้อาณานิคมแอฟริกาปกครองตนเองตลอดไปและให้ชาวแอฟริกันเข้าร่วมในรัฐบาลเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ การประชุมแพนแอฟริกาครั้งที่ 3 มีขึ้นใน ค.ศ. 1921 ในเมืองศูนย์กลาง 3 แห่ง คือ ลอนดอน ปารีส และบริสเซลส์ การประชุมครั้งที่ 4 ใน ค.ศ. 1923 ที่ลอนดอนและลิสบอน การประชุมครั้งที่ 5 ใน ค.ศ. 1927 ที่นิวยอร์ก การประชุมครั้งต่าง ๆ เหล่านี้มีความสำคัญเพียงเล็กน้อย ประเด็นสำคัญคือเน้นการให้ชาวแอฟริกันเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองอาณานิคมแอฟริกา

การประชุมแพนแอฟริกาครั้งที่สำคัญที่สุดคือครั้งที่ 6 ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1945 ที่เมืองแมนเชสเตอร์ การประชุมครั้งนี้มีบรรยากาศที่ดีกว่าครั้งก่อน ๆ เน้นหลักของการชี้โชคชะตาตัวเองของประธานาธิบดีวิลสัน แห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ประกาศใน ค.ศ. 1919 และปรากฏในกฎบัตรแอตแลนติก ค.ศ. 1941 จากการประชุมครั้งนี้ทำให้ขบวนการชาตินิยมในส่วนต่าง ๆ ของแอฟริกาที่เป็นอาณานิคมมีลักษณะก้าวร้าวมากกว่าเดิม ผู้แทนจำนวนมากของพรรคกรรมกรในอังกฤษเริ่มสนับสนุนการปกครองตัวเองของประชาชนในอาณานิคม นอกจากนั้นการบรรยายหลายครั้งในอเมริกาในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1943 ลอร์ด ไฮเลย์ (Lord Hailey) ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนผลประโยชน์ของประชาชนในอาณานิคมได้ประกาศว่า เอกราชชั้นสุดท้ายสำหรับชาวอาณานิคมนั้นไม่ใช่สิ่งที่นานเกินรอ เขากล่าวว่า เอกราชเองนั้นเป็นเรื่องของความคิดแบบประชาธิปไตย มหาอำนาจอาณานิคมควรพยายามกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อเตรียมคนได้บังคับของตนโดยให้การศึกษาด้านการเมือง ซึ่งจะช่วยให้บุคคลเหล่านั้นสามารถจัดการเรื่องราวของตนเองได้โดยปราศจากการควบคุมจากภายนอก

ในการประชุมครั้งที่ 6 ดังกล่าวนี้นี้ ได้มีผู้แทนเรียกร้องให้นำหลักต่าง ๆ ซึ่งถูกกำหนดในกฎบัตรแอตแลนติกให้นำมาใช้แก่ชาวแอฟริกัน การประชุมครั้งนี้มีผู้แทนชาวแอฟริกันจำนวนมากโดยเฉพาะบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำต่อสู้เพื่อเอกราช ตัวอย่างเช่นนายเอ็นครูมาห์เป็นผู้มีความเข้มแข็งและกระตือรือร้นมากที่สุดคนหนึ่งของที่ประชุม นอกจากนี้ก็มี เฮช โอ เดวิส (H.O.Davies) เอส แอล อากินโตลา (S.L.Akintola) และ แมกนัส วิลเลียมส์ (Magnus Williams) สองคนหลังนี้เป็นนักกฎหมายมาจากไนจีเรีย วอลเลซ จอห์นสัน (Wallace Johnson) ผู้นำสมาคมการค้ามาจากเซียร์ราเลโอน โจโม เคนยัตตา (Jomo Kenyatta) แห่งกินยา ปีเตอร์ อะบราฮัมส์ (Peter Abrahams) นักแต่งนวนิยายชื่อดังจากแอฟริกาใต้ การประชุมครั้งนี้แม้บรรยากาศทั่วไปจะดีและมีความหวังแต่นำเสียงค่อนข้างรุนแรง มีการเน้นการเรียกร้องเอกราชสำหรับแอฟริกาที่เป็นอาณานิคมและยังเน้นอีกว่าถ้าวิธีการเรียกร้องทั้งหมดล้มเหลวลงจะมีการนำวิธีการบังคับมาใช้เพื่อให้สำเร็จ ตามจุดมุ่งหมาย ผลสำคัญของการประชุมครั้งนี้มีดังนี้คือที่ประชุมแสดงความหวังว่าอีกไม่นานประชาชนของเอเชียและแอฟริกาจะได้ทำลายเชือกของมหาอำนาจที่ผูกมัดอาณานิคมที่มีมานานนับศตวรรษแล้วก็จะกลายเป็นประเทศอิสระ พวกเขาจะรวมกันอย่างมั่นคงและสร้างความปลอดภัยให้แก่อิสราเอลและเอกราชให้พ้นจากลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกและลัทธิคอมมิวนิสต์

การประชุมผู้นำกลุ่มประเทศแอฟริกาเอกราช

ความคิดแบบแพนแอฟริกาดังกล่าวมานั้นยังไม่มีชื่อเสียงเพียงพอหรือเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั่วทวีป จนกระทั่งภายหลัง ค.ศ. 1957 ที่กานาได้รับเอกราชแรงลมของความเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นและพร้อมที่จะพัดไปให้ทั่วทวีปด้วยอัตราความเร็วสูงที่จะจับได้มหาอำนาจอาณานิคม โดยผลักดันให้มหาอำนาจเหล่านั้นเตรียมตัวให้เอกราชแก่ประเทศต่าง ๆ ที่ยังไม่มีความหวังว่าจะเป็นอิสระ ผู้นำสูงสุดของรัฐบาลกานาขณะนั้นคือนายเอ็นครูมาห์ซึ่งมีความเข้มแข็งในขบวนการแพนแอฟริกาดังกล่าวแล้วได้ประกาศว่า ผู้นำชาตินิยมทั้งหลายในในภาษาแลนด์ (มาลาวี) กองโกของเบลเยียม และโรดิเซียเหนือ (แซมเบีย) กำลังทำให้มหาอำนาจอาณานิคมมีความตกใจกลัว ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1958 ได้มีการประชุมกลุ่มประเทศเอกราชทั้งหมดของแอฟริกาครั้งที่ 1 ประเทศที่เข้าร่วมประชุมได้แก่ เอธิโอเปีย ไลบีเรีย ลิเบีย อียิปต์ โมร็อกโก ตูนิเซีย และกานา การประชุมครั้งนี้จัดขึ้นที่เมืองอักกราเมืองหลวงของกานา เรียกว่า All Africa Peoples' Conference การประชุมครั้งนี้มีประเด็นสำคัญประการแรกคือมีผู้แทนทั้งหลายของประเทศแอฟริกาที่ยังไม่ได้รับเอกราช

ซึ่งได้เข้าร่วมประชุมในฐานะผู้สังเกตการณ์ และสิ่งที่พวกเขาได้พบเห็นที่นั่นก็จะถูกนำกลับไปสู่ประเทศตนด้วยเพื่อรับเรื่องขับไล่นายผู้เป็นเจ้าอาณานิคม ประการที่สองผลสรุปจำนวนมากจากการประชุมครั้งนี้จะก่อให้เกิดองค์การสหภาพแอฟริกาหรือโอเอยู (Organization of African Unity) ในอีก 5 ปีต่อมา ประเทศสมาชิกประกาศว่าพวกตนจะใช้นโยบายเป็นกลาง และปฏิญาณตนที่จะเคารพในการเมืองของกันและกันและพิจารณาถึงการรวมดินแดนเพื่อยุติความแตกแยกของพวกเขาเอง จะใช้วิธีการผูกไมตรีอย่างประนีประนอมภายในชุมชนแอฟริกัน ประการต่อมาได้มีการจัดตั้งกองเลขาธิการถาวรขึ้นในเมืองอักกรานอกจากนั้นผู้แทนของประเทศที่เข้าร่วมประชุมได้ร่วมประกาศแสดงความเสียใจต่อการที่โลกต้องแบ่งออกเป็น 2 ค่ายที่เป็นปฏิปักษ์กัน และยังได้ประกาศยึดถือหลักการกฎบัตรสหประชาชาติและหลักการ 10 ข้อแห่งบันดง²⁴

หลักการ 10 ข้อแห่งบันดงเป็นผลมาจากการประชุมเอเชียแอฟริกาครั้งที่ 1 ที่เมืองบันดงประเทศอินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ 18 ถึง 24 เมษายน ค.ศ. 1955 ในการประชุมนี้ได้มีการพิจารณากันถึงเรื่องการต่อต้านลัทธิล่าอาณานิคมกับเอกราชของชาติ การหลีกเลี่ยงสงครามกับการส่งเสริมสันติภาพ การสร้างความสัมพันธ์ฉันท์มิตรในระหว่างประเทศเอเชียและแอฟริกา ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ผลก็คือมีการตกลงร่วมกันถึงหลักการ 10 ข้อ ซึ่งเน้นเรื่องสันติภาพของโลกและส่งเสริมความร่วมมือ เป้าหมายสำคัญอยู่ที่การต่อต้านจักรวรรดินิยมและลัทธิล่าอาณานิคม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการสร้างแนวร่วมเอเชียแอฟริกา

ขณะที่มีการประชุมที่บันดงใน ค.ศ. 1955 นั้น ประเทศในแอฟริกาส่วนใหญ่ยังไม่เป็นเอกราช แต่นับตั้งแต่ ค.ศ. 1957 ที่กานาได้รับเอกราช และ ค.ศ. 1958 ที่กินีได้รับเอกราช และโดยเฉพาะใน ค.ศ. 1960 ประเทศในแอฟริกาต่างทยอยกันได้เอกราชมากขึ้น ประเทศเกิดใหม่เหล่านี้เลือกจุดยืนเข้าข้างแนวร่วมเอเชียแอฟริกาและยึดหลักการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด อย่างเช่น การประชุมของบรรดาประเทศเอกราชของแอฟริกาครั้งที่ 1 ที่เมืองอักกรา ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1958 ดังกล่าวแล้ว ประเทศที่เข้าประชุมได้ตกลงร่วมกันว่าจะยึดถือกฎบัตรสหประชาชาติและหลักการ 10 ข้อแห่งบันดงเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานทางการทูต อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าวการรุกรานและการแทรกแซงทางทหารของจักรวรรดินิยมหรือลัทธิล่าอาณานิคมใหม่ก็รุนแรงขึ้น จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้กลุ่มประเทศแอฟริกาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ยึดมั่นในหลักการต่อต้านจักรวรรดินิยมและลัทธิล่าอาณานิคมกับกลุ่มที่ฝักใฝ่ฝ่ายตะวันตก การแบ่งแยกนี้ปรากฏออกมาในตอน

เกิดกลางลกองโกใน ค.ศ. 1960 กล่าวคือจะเลือกสนับสนุนรัฐบาลที่ถูกต้องของกลุ่มบาหรือรัฐบาลหุ่นของจักรวรรดินิยมคือฝ่ายคาซาบวู ทำให้ 2 กลุ่มเผชิญหน้ากัน อย่างไรก็ตามระหว่าง ค.ศ. 1962-63 การได้ชัยชนะในสงครามปลดปล่อยแอลจีเรียและการต่อสู้ด้วยอาวุธเพื่อปลดปล่อยประชาชนในแอฟริการุนแรงขึ้น ทำให้แนวร่วมของประเทศเกิดใหม่ในแอฟริกาเข้มแข็งขึ้น ดังนั้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1963 ผู้นำของ 30 ประเทศเอกราชทั่วแอฟริกา (ยกเว้นแอฟริกาใต้ โมร็อกโก และโตโก ไม่ได้เข้าร่วมในตอนต้น) ได้เปิดประชุมผู้นำประเทศเอกราชของแอฟริกาที่เมืองแอดดิสอาบาบาเมืองหลวงเอธิโอเปีย และจัดตั้งองค์การสหภาพแอฟริกาขึ้น

องค์การสหภาพแอฟริกา (โอเอยู)

โอเอยูเป็นองค์การร่วมระหว่างรัฐบาลทั้งหมดในแอฟริกา มีวัตถุประสงค์ต่อต้านจักรวรรดินิยมและลัทธิล่าอาณานิคม ผนึกกำลังกันและร่วมมือซึ่งกันและกัน ในบรรดาประเทศที่เข้าร่วมในโอเอยูนั้นจะต้องมีประเทศที่มีรัฐบาลหุ่นเชิดของจักรวรรดินิยมรวมอยู่ด้วย โดยพยายามเข้าไปเพื่อบ่อนทำลายโอเอยู อย่างไรก็ตามการก่อตั้งโอเอยูก็สะท้อนให้เห็นความต้องการผนึกกำลังของประชาชนแอฟริกา

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1963 ที่ประเทศเอกราชของแอฟริกาได้เข้าประชุมกลุ่มผู้นำประเทศเอกราชที่แอดดิสอาบาบานั้นและได้มีการจัดตั้งองค์การโอเอยู ย่อมแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความปรารถนาของประเทศเอกราชที่จะรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความคิดแบบแผนแอฟริกาซึ่งเป็นความคิดที่ได้รวมประชาชนแอฟริกันและรัฐแอฟริกาทั้งหมดเข้าด้วยกันก็ได้ฝังรากอย่างมั่นคง ปัจจัยประการหนึ่งในบรรดาหลาย ๆ ปัจจัยที่ชักชวนให้ผู้นำเหล่านี้มารวมกันและกลายเป็นผู้สนับสนุนความคิดแบบแอฟริกา ก็คือสีผิวของพวกเขาเองยกเว้นคนผิวขาวในคีนยา โรดิเชีย แอฟริกาของโปรตุเกส และสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ซึ่งแม้ว่าจะมองแอฟริกาว่าเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตนแต่ก็ถูกกำจัดออกไปไม่ให้เข้าร่วมด้วย สมาชิกทั้งหมดคนนอกจากเอธิโอเปียและไลบีเรีย มีความทรงจำอย่างดีถึงอดีตของตนที่มีแต่ความขมขื่นทุกข์ทรมาน ภายใต้การปกครองระบอบอาณานิคม ด้วยเหตุนี้เองบุคคลเหล่านั้นจึงมีความสงสัยและไม่ไว้วางใจมหาอำนาจอาณานิคมผู้กอบโกยผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจไป

ขณะที่ประเทศเอกราชรวมกันอยู่ในโอเอยูนั้นได้เน้นความคิดแบบแผนแอฟริกาว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับเกียรติภูมิของทวีปแอฟริกาและของชาวแอฟริกัน องค์การนี้คัดค้านความคิดที่ว่าชาวแอฟริกันมีความคิดที่ต่ำต้อยกว่าชนเชื้อชาติอื่นแต่ได้สนับสนุน

ความมีสติแห่งเชื้อชาติและจิตใจชาวแอฟริกันให้มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าเป็นประชาชนคนหนึ่งที่มีความเท่าเทียมกับชนเชื้อชาติอื่น ลัทธิแพนแอฟริกาที่คัดค้านการอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของนายต่างชาติ ด้วยเหตุนี้เองผู้สนับสนุนลัทธิแพนแอฟริกาจึงสนับสนุนนโยบายของความเป็นกลางระหว่างโลกตะวันตกและคอมมิวนิสต์ คำขวัญที่มีชื่อเสียงของบุคคลเหล่านี้ก็คือ "Africa for the Africans" และ "African Personality" 25

โอเอยูมีลักษณะเป็นสันนิบาตของประเทศแอฟริกันที่มีอธิปไตย ในระยะแรกเริ่มได้ประกาศจุดประสงค์สำคัญคือความปรารถนาที่จะส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความมั่นคงของแอฟริกา ความร่วมมือกันและการทำให้ความร่วมมือและความพยายามเข้มแข็งขึ้นเพื่อที่จะให้ประชาชนแอฟริกันประสบความสำเร็จในการมีชีวิตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ และมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะกำจัดทุกรูปแบบของลัทธิล่าอาณานิคมไปจากทวีปแอฟริกา หน่วยงานที่สำคัญที่สุดขององค์การนี้ก็คือสภาซึ่งประกอบไปด้วยหัวหน้าของรัฐบาลของแต่ละประเทศจะมีการประชุมกันอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง นอกจากนั้นก็ยังมีสภาบริหารซึ่งประกอบด้วยรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศสมาชิกทุกประเทศ อย่างไรก็ตามงานจำนวนมากภายใต้การดำเนินงานโดยกองเลขาธิการทั่วไป ซึ่งตั้งอยู่ในเมืองแอดดิส-อาบาบาและผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเลขาธิการใหญ่ นับตั้งแต่ ค.ศ. 1963 ก็คือ นาย ไดอัลโล เทลลี (Diallo Telli) ซึ่งเป็นชาวกินี

เมื่อพิจารณาจุดประสงค์ของผู้ก่อตั้งโอเอยูนั้นจะเห็นว่าสำคัญและยิ่งใหญ่มาก ดังนั้นเพื่อให้มีผลอย่างรวดเร็วต่อความทันสมัยของทวีป คณะกรรมการต่าง ๆ จึงได้รับการแต่งตั้งขึ้นเพื่อทำงานเกี่ยวข้องกับปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การอนามัย และการให้อาหารบำรุงแก่สังคมแอฟริกัน มีคณะกรรมการสำคัญ เช่น Defence Commission มีหน้าที่ให้ความป้องกันประเทศสมาชิก Committee for Liberation ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ในแทนซาเนียมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและให้อาวุธแก่ชาวแอฟริกันที่กำลังต่อสู้เพื่อเอกราชในแอฟริกาของโปรตุเกส โรดิเชีย และสหภาพแอฟริกาใต้ จุดประสงค์หลักอันหนึ่งของโอเอยูก็คือการอุทิศตนเพื่อความเป็นอิสระของดินแดนแอฟริกาที่ยังคงเป็นเมืองขึ้นอยู่

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาดูสภาพภายในโอเอยูแล้วจะเห็นว่ามีความแตกแยกกันและมีการแข่งขันกันเองซึ่งทำให้โอเอยูอ่อนแอและมีอายุอยู่เพียง 6 ปีเท่านั้น แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่ควรมองข้ามหรือตีราคาคุณค่าต่ำไปก็คือความสำเร็จของโอเอยู จะเห็นว่าในการประชุมที่องค์การสหประชาชาติมีหลายประเด็นที่ประเทศแอฟริกาสามารถพูดเป็นเสียงอันเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการปกครองของชนผิวขาวที่ใช้นโยบายแบ่งแยกผิวในโรดิเชีย

แอฟริกาของโปรตุเกสและสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ขณะเดียวกับที่ความพยายามของคณะกรรมการเพื่อเสรีภาพของไอเอยูซึ่งสนับสนุนสงครามกองโจรในดินแดนที่คนผิวขาวมีอิทธิพลอยู่มาก ความพยายามนั้นก็มิได้ลดน้อยลงไป การทะเลาะกันเรื่องพรมแดนได้ยุติลงโดยผ่านไอเอยู ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่อันหนึ่งโดยผ่านคณะกรรมการพิเศษของไอเอยูก็คือการเกี่ยวข้องในวิกฤตกาลในจีเรีย ซึ่งทำให้มหาอำนาจไม่สามารถเข้าแทรกแซงได้ ความจริงแล้วมหาอำนาจเองก็พบว่าเป็นการยากที่จะแทรกแซงได้อย่างก้าวร้าวทั้งนี้เพราะไอเอยูแสดงตนเองว่ามีคุณภาพดีที่สุดในที่จะยุติการทะเลาะกันของประเทศในแอฟริกาเรียกร้องให้มีการยุติปัญหาแอฟริกาโดยวิถีทางของแอฟริกาเอง

ภายในไอเอยูมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะในเรื่องความคิดเห็นของแต่ละประเทศสมาชิก กลุ่มแรกคือกลุ่มพวกหัวรุนแรง ได้แก่ กานา กินี มาลี แอลจีเรีย อียิปต์ และโมร็อกโก ได้รวมกันเป็นกลุ่มเรียกว่า คาซาบลังกา (Casablanca) นำโดยนายเอ็นครูมาห์ผู้นำของกานา กลุ่มนี้สนับสนุนแผนการทางทหาร การใช้วิธีรุนแรงเพื่อทำลายจักรวรรดินิยมและลัทธิล่าอาณานิคมใหม่ มีลักษณะที่ต่อต้านตะวันตก ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นพวกสนับสนุนตะวันตก ได้แก่ เซียร์ราเลโอน ไลบีเรีย ในจีเรีย โตโก เอธิโอเปีย และลิเบีย รวมกันเป็นกลุ่มที่เรียกว่า มันโรเวีย (Monrovia) ถึงแม้ว่ากลุ่มเหล่านี้จะไม่มีกลุ่มใดที่จะดำเนินนโยบายร่วมมือกันแต่การแบ่งแยกที่พวกเขามีอยู่ได้กลายเป็นรอยแตกที่บ่อนทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของไอเอยู

ประเด็นสำคัญที่สุดที่ทำให้กลุ่มเหล่านี้มีความแตกแยกกันมากก็คือปัญหาที่ว่าแอฟริกาควรมีรัฐบาลเดี่ยวและหัวหน้าคนเดียวหรือไม่ ตามความคิดเห็นของนายเอ็นครูมาห์ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่สนับสนุน "continental federal state" เขาเห็นว่าการที่แต่ละประเทศยินยอมมอบอธิปไตยของตนเป็นเพียงหนทางสำเร็จหนทางเดียวที่จะทำลายลัทธิจักรวรรดินิยมและลัทธิล่าอาณานิคมใหม่ในแอฟริกา ข้อเสนอแนะเช่นนี้เท่ากับลดฐานะของประเทศชาติที่เกิดขึ้นใหม่ให้เป็นเพียงจังหวัดหนึ่งของประเทศทวีปเท่านั้น และต้องมีประเทศหนึ่งมีอธิปไตยยิ่งใหญ่เหนือสุด ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วประเทศอื่นที่ถูกลดฐานะเป็นจังหวัดย่อมไม่พอใจและอิจฉาประเทศที่มีอธิปไตยสูงสุด สิ่งที่ประเทศสมาชิกทั้งหมดจะกระทำก็คือความร่วมมือกันตามหน้าที่มากกว่าที่จะต้องรวมตัวกันทั้งหมด ดังนั้นจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าข้อเสนอแนะของนายเอ็นครูมาห์ดังกล่าวนี้จึงไม่ได้รับความสนใจจากประเทศสมาชิกเลยแม้แต่น้อย ความคิดที่จะให้ทวีปแอฟริกาเป็น 'continental federal state' นั้น ยังคงเป็นอุดมคติที่อยู่ห่างไกลจากความเป็นจริงมาก ทั้งนี้เพราะความเหนียวแน่นของแต่ละประเทศ-

ชาตินั้นมีมากกว่าที่จะยอมสละอธิปไตยของตนให้แก่ศูนย์กลางเพียงแห่งเดียว จะเห็นได้ว่าได้มีความพยายามที่จะรวมตัวกันในระดับต่าง ๆ แต่ก็ยังเป็นเพียงความพยายามในคำพูดมากกว่าที่จะมีการกระทำใด ๆ เกิดขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในแอฟริกาตะวันตกได้มีความพยายามของประเทศ 2 ประเทศหรือมากกว่านั้น เพื่อที่จะก่อรูปรวมตัวกันเป็นยูเนียน ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1958 กานาและกินีได้ร่วมกันมีความคิดที่จะรวมกันเพื่อการคงอยู่ทางการเมืองที่เข้มแข็ง ซึ่งจะเป็นรากฐานสำหรับการรวมกันอย่างกว้างขวางของประเทศในแอฟริกาตะวันตก อย่างไรก็ตามเมื่อจะนำแผนการนี้ไปสู่การปฏิบัติก็ปรากฏว่าล้มเหลวลงก่อน ความจริงแล้วเมื่อพิจารณาแผนการก็น่าจะเป็นไปได้เพราะทั้ง 2 ประเทศมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือผู้นำของทั้ง 2 ประเทศ คือ นายเอ็นครูมาห์ และนายเชกูดูเร่ มีความต้องการเหมือนกัน คือ รวมแอฟริกาให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่เนื่องจากทั้ง 2 ประเทศมีพรมแดนห่างไกลกัน แผนการจึงล้มเหลว ใน ค.ศ. 1959 ได้มีการรวมตัวกันระหว่างมาลีและเซเนกัลซึ่งเคยเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ผู้แทนชาวมาลีได้กล่าวว่าจุดประสงค์ของการรวมตัวกันคือเพื่อก่อตั้งสหพันธรัฐแห่งเดียวซึ่งอาจจะแผ่ขยายจากดาการ์เมืองหลวงของเซเนกัลไปจนถึงบราซาวิลล์เมืองหลวงของคองโก (อาณานิคมเก่าของฝรั่งเศส) แต่การรวมตัวกันดังกล่าวก็คงอยู่ได้ในระยะเวลาอันสั้น สำหรับกลุ่มประเทศมาเกรบในแอฟริกาเหนือซึ่งมีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมและภูมิศาสตร์ ตลอดจนผู้นำก็มีความต้องการจะรวมกัน แต่ความปรารถนาดังกล่าวก็ยังเป็นเพียงความฝัน ความคิดของชาวซูดานและชาวอียิปต์บางคนที่จะให้ประเทศรวมกันเพื่อ 'Unity of the Nile Valley' ก็ยังต้องพังทลายลง

ประเด็นสำคัญที่ควรเน้นอย่างยิ่งก็คือ ผู้นำประเทศสมาชิกในโอเอยูแต่ละคนมีความทะเยอทะยานมาก ตัวอย่างเช่น นายเอ็นครูมาห์ผู้นำกานาเป็นคนที่มีความทะเยอทะยานมากเกินไป มีความขมขื่นจากโรคประจำตัวที่ไม่หาย ประเทศเพื่อนบ้านของกานามองดูกานาว่าเป็นฝันแผ่นดินเลือดซึ่งคอยยุยงให้ขับไล่รัฐบาลที่ถูกกฎหมายของประเทศเพื่อนบ้าน ในแอฟริกาตะวันออกมีความสัมพันธ์อันตึงเครียดระหว่างรัฐบาลของมาลาวิและแทนซาเนียที่มีต่อแซมเบีย ทั้งนี้เพราะผลจากนโยบายของประเทศเหล่านี้ต่อสาธารณรัฐแอฟริกาใต้

ประเทศสมาชิกของโอเอยูมีความแตกต่างในเรื่องภาษาด้วย โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และอารบิก นอกจากนั้นประเทศต่าง ๆ ยังมีความจงรักภักดีกับองค์การอื่นที่มีใช้ของแอฟริกา ดังเช่นประเทศในแอฟริกาเหนือเป็นสมาชิกของสันนิบาตอาหรับซึ่งมี

ความต้องการที่จะทำสงครามต่อสู้กับอิสราเอล ไม่เพียงแต่การเผชิญหน้ากับอิสราเอล เท่านั้นประเทศบางประเทศโดยเฉพาะอียิปต์ได้พยายามนำปัญหาอิสราเอลมาสู่ที่ประชุม โอเอยู อียิปต์ก็เป็นสมาชิกของ Afro-Asian Solidarity Committee ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ใน ไคโรและโฆษณาความคิดต่อต้านอิสราเอล ประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษก็เป็น สมาชิกของเครือจักรภพ ส่วนอาณานิคมเก่าของฝรั่งเศสก็มีความสัมพันธ์เป็นพิเศษกับ European Economic Community

ได้มีการทะเลาะกันในระหว่างประเทศสมาชิกโดยเฉพาะปัญหาเรื่องพรมแดนซึ่ง ลงเอยด้วยการต่อสู้ เช่น โมร็อกโกต่อต้านแอลจีเรีย โชมเลียต่อสู้กับกินยาและเอริโอเปีย เป็นต้น เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นความอ่อนแอของโอเอยู โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ เกิดวิกฤตการณ์ในจีเรีย โอเอยูจะเสียภาพพจน์อย่างมาก กล่าวคือ ใน ค.ศ. 1967 เมื่อดินแดน ทางภาคตะวันออกของในจีเรียประกาศแยกตัวออกไปเป็นประเทศเอกราชโดยได้ชื่อว่า ไบแอฟรา ปรากฏว่าประเทศสมาชิกโอเอยู 4 ประเทศ คือไอวอรีโคสต์ แทนซาเนีย แซมเบีย และกาบอง รับรองการปกครองไบแอฟรา ทั้ง ๆ ที่ในกฎบัตรโอเอยู มาตรา 3 ได้กล่าวถึง “ความเคารพในอธิปไตยและการรวมดินแดนของประเทศสมาชิกแต่ละแห่ง และเพื่อ สิทธิต่อการคงอยู่ของเอกราช” แต่สมาชิกส่วนใหญ่ขององค์การพยายามที่จะทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายคืนดีกัน และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้แก่ในจีเรีย

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีปัญหาการกระทบกันภายในโอเอยู และแม้ว่าโอเอยูจะเสีย ภาพพจน์ไปในหลายประเด็น แต่ความปรารถนาดีและความสำเร็จของโอเอยูก็เป็นสิ่ง สำคัญยิ่งที่ไม่ควรมองข้ามไป ประเทศในยุโรปพยายามแสดงให้เห็นว่าพวกตน มีความก้าวหน้าในการเมือง ในการจัดรวบรวมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของยุโรป สำหรับแอฟริกาโอเอยูก็เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นก้าวสำคัญ ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างความเป็นเอกราชให้แก่ประเทศในแอฟริกา

ความไม่มั่นคงทางการเมือง

ขณะที่ผู้นำชาวแอฟริกันที่มีการศึกษากำลังประสบความสำเร็จในโอเอยูในหลาย ๆ ประเด็น แต่ระบบการเมืองที่พวกตนรับสืบทอดมาจากผู้ปกครองคนก่อนก็กลายเป็นสิ่ง ที่ไม่เหมาะสมมากขึ้น ในระหว่าง ค.ศ. 1963 และ 1969 รัฐบาลของแอฟริกาเอกราชอ่อนแอ ทั้งในลักษณะท่าทางตลอดจนอัตราความเร็วที่รัฐบาลแต่ละชุดถูกล้ม เป็นเรื่องที่ทำให้โลก งงงวยมาก กลุ่มผู้นำที่มีการศึกษาซึ่งอาจได้รับความสนับสนุนจากกองทัพ จะถูกแทนที่ โดยอีกกลุ่มหนึ่งโดยที่ประชาชนทั่วไปซึ่งไม่รู้หนังสือไม่ได้มีส่วนด้วย ในดาโฮเมย์มีการ

เปลี่ยนแปลงที่รุนแรงในรัฐบาลถึง 5 ครั้ง ระหว่าง ค.ศ. 1963 และ 1959 ในกินี แซมเบีย มาลาวี และตูนิเซีย ซึ่งเป็นประเทศที่ไม่เคยมีการรัฐประหารเกิดขึ้นและถูกปกครองโดยผู้นำที่ทำการเรียกร้องเอกราช แต่ประเทศเหล่านั้นก็ไม่ค่อยมีความมั่นคงในรัฐบาลนัก ทั้งนี้เพราะถูกข่มขู่โดยผู้สนับสนุนให้แยกดินแดน อาจกล่าวได้ว่าไม่มีประเทศใดในแอฟริกา ยกเว้นไลบีเรียที่รัฐบาลไม่มีปัญหาใหญ่และหนักอยู่ในมือ ตัวอย่างเช่นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1962 ประธานาธิบดี ฮาบีบ บูร์กีบา (Habib Bourguiba) แห่งตูนิเซียพยายามหนีความตายให้พ้นจากเงื้อมมือของผู้ลอบสังหาร ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1963 ประธานาธิบดี ซิลวานุส โอลิมปิโอ (Sylvanus Olympio) แห่งโตโกถูกสังหาร ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1963 ประธานาธิบดี ฟูลแบร์ ยูลู (Fulbert Youlou) แห่งคองโก (อาณานิคมเก่าของฝรั่งเศส) ถูกขับไล่ ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1964 ประธานาธิบดี จูเลียส ไนเยเรเร (Julius Nyerere) แห่งแทนกันยิกา หวาดหวั่นเพราะมีกบฏข่มขู่การปกครองของเขา ปลาย ค.ศ. 1964 สมาชิก 4 คนของ พรรค Sawaba Opposition ซึ่งเคยเป็นรัฐบาลของสาธารณรัฐไนเจอร์แต่ถูกล้มไปแล้วต้อง ถูกประหารในที่สาธารณะ ต้นปี 1965 ประธานาธิบดี เบน เบลลา (Ben Bella) แห่งแอลจีเรีย ถูกขับไล่โดยการทำการรัฐประหารของกลุ่มนายทหาร อีก 2 เดือนต่อมาประธานาธิบดีสเซอร์ แห่งอียิปต์พบแผนการฉ้อฉลต่อต้านการปกครองของตน ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1966 ไนจีเรียซึ่งเคยถูกมองว่าเป็นป้อมปราการของความมั่นคงทางการเมืองในแอฟริกาก็เกิด รัฐประหารทำให้ผู้นำทางการเมืองหลายคนสิ้นชีวิต อีก 1 เดือนต่อมา นายเอ็นครูมาห์ แห่งกานาถูกยึดอำนาจ ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1969 พระเจ้าไอดริส (King Idris) แห่งลิเบีย ถูกขับไล่โดยกองทัพ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1971 ประธานาธิบดีมิลตัน โอโบเต (Milton Obote) แห่งยูกันดาถูกขับไล่

เมื่อพิจารณาเหตุผลบางอย่างของความไม่มั่นคงดังกล่าวมานี้ ควรสังเกตได้ถึง ปัญหาที่ว่าเพราะเหตุใดภายในระยะเวลา 10 ปีของการได้เอกราช ความยุ่งยากทางการเมือง จึงเกิดขึ้น ปัญหานี้มีคำตอบที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก มหาอำนาจอาณานิคม ถอนตัวออกรวดเร็วเกินไป ก่อนที่ชาวแอฟริกันจะได้รับการฝึกฝนเตรียมพร้อมอย่างเต็มที่ สำหรับเอกราชของตน ประการที่สอง ระบบการเมืองและองค์ประกอบของรัฐบาลที่ถูก ทิ้งไว้โดยมหาอำนาจอาณานิคมไม่มีความเหมาะสมอย่างแท้จริงและไม่สามารถดำเนินงานได้ดีตามแบบแอฟริกา

ประการแรก จะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาตั้งแต่มหาอำนาจเข้าครอบครองอาณานิคม มหาอำนาจไม่ได้ฝึกฝนชาวแอฟริกันให้เรียนรู้วิธีการปกครองตั้งแต่เริ่มต้นเข้ายึดครอง

เวลาสูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ จนกระทั่ง ค.ศ. 1958 ที่ฝรั่งเศสถูกแรงกดดันเนื่องจากนโยบายการปกครองแบบกึ่งเผด็จการของตน ประธานาธิบดีเดอโกลด์จึงประกาศนโยบายการปกครองที่จะให้อาณานิคมรวมกันอย่างหลวม ๆ ภายใต้เฟรนช์คอมมิวนิตี โดยจะเตรียมพร้อมให้อาณานิคมเหล่านั้นเป็นเอกราช เช่น ฝึกฝนประชาชนให้มีการศึกษา เรียนรู้วิธีการปกครองตนเอง และให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ เป็นต้น นโยบายเช่นนี้ฝรั่งเศสไม่ได้บังคับ โดยให้อาณานิคมแต่ละแห่งออกเสียงเองว่าจะยินยอมรวมอยู่หรือไม่ ถ้ายินยอมก็จะได้รับความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสต่อไปและจะได้รับการเตรียมพร้อมอย่างเต็มที่สำหรับเอกราช ถ้าไม่ยินยอมรวมก็จะได้เอกราชทันที แต่จะไม่ได้รับความช่วยเหลือใด ๆ จากฝรั่งเศสอีกต่อไป ปรากฏว่ามีกี่ประเทศเดี่ยวนั้นที่ไม่หลงเชื่อนโยบายดังกล่าวจึงได้รับเอกราชไปใน ค.ศ. 1958 โดยปราศจากการฝึกฝนบุคคลผู้จะปกครองประเทศ ส่วนประเทศอื่น ๆ ได้รับเอกราชใน ค.ศ. 1960 แสดงว่าฝรั่งเศสใช้เวลาในการฝึกฝนให้ประชาชนเตรียมตัวปกครองตัวเองเพียง 2 ปีเท่านั้น ส่วนอาณานิคมของอังกฤษนั้นอังกฤษพยายามควบคุมผู้นำที่มีการศึกษาให้พ้นจากอำนาจ จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อแรงกระเพื่อมสำหรับเอกราชมาถึงและเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น อังกฤษจึงตัดสินใจถอนตัวออกไป ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการตอบสนองต่อความคิดของโลกที่กำลังต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมและลัทธิล่าอาณานิคม อย่างไรก็ตามเป็นความจริงที่ว่าอาณานิคมเก่าของอังกฤษ เช่น ไนจีเรีย กานา เซียร์ราเลโอน และยูกันดา อังกฤษได้ให้การศึกษแก่ประชาชนและฝึกฝนผู้นำให้รู้จักปกครองตัวเองมานานมากกว่า 10 ปี แต่ภายใต้ความระมัดระวังของอังกฤษ นับว่าประเทศเหล่านั้นอยู่ในสภาพที่ดึกดำบรรพ์ของเบลเยียมที่ได้รับเอกราชอย่างรวดเร็วโดยที่ผู้นำไม่เคยเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ในด้านการปกครองมาก่อนเลย อย่างไรก็ตาม ทั้ง ๆ ที่ผู้นำของประเทศที่เคยเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษได้รับการฝึกฝนมานานแต่การกบฏก็เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการแบ่งแยกแบบเดียวกับกรณีคาตังกาในคองโกก็เกิดขึ้นในไนจีเรียของอังกฤษเช่นกัน

ประการที่สอง ความไม่เหมาะสมของระบบการเมืองซึ่งมหาอำนาจอาณานิคมได้ละทิ้งไว้เบื้องหลัง ในประเด็นนี้มีเหตุผลมากและไม่สามารถปฏิเสธได้ ในแอฟริกาไม่เพียงแต่จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือจะมีมากเท่านั้นแต่การเลือกตั้งก็ไม่ได้มีการฝึกฝน ระบบการปกครองในระดับท้องถิ่นและระบบราชการจำเป็นต้องได้ผู้ที่มีความสามารถในการอ่านหนังสือออกสำหรับในอาณานิคมเก่าของอังกฤษ อังกฤษได้ทั้งลักษณะการปกครองที่เป็นแบบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน นั่นคือแบบ เวสต์มินสเตอร์ (Westminster) ซึ่งอาจเจริญ

รุ่งเรืองได้เมื่อมีพรรคการเมือง 2 พรรคหรือมากกว่านั้น หรือในอาณานิคมก่อนของฝรั่งเศส ก็รับระบบการปกครองมาจากมหานครฝรั่งเศส ดังนั้นเมื่อพิจารณาคู่อริยัตว์ระหว่าง ค.ศ. 1923-1952 หรือชุดาน ภายหลังได้รับเอกราช หรือไนจีเรียนับตั้งแต่ ค.ศ. 1964 โครงสร้างแบบเวสต์มินสเตอร์ไม่เคยได้รับการปฏิบัติและประสบความสำเร็จเหมือนดังในอังกฤษเลย พรรคการเมืองต่าง ๆ ของประเทศเหล่านี้ ต้องการให้ทั้งประเทศอยู่ในอำนาจของตนและมักจะใช้วิธีการรุนแรงในการกำจัดศัตรู²⁶

บทบาทของพรรคฝ่ายค้าน

ผู้นำทางการเมืองในบรรดาประเทศแอฟริกาเอกราชหลายประเทศมักกล่าวว่า ความคิดเห็นของพรรคฝ่ายค้านจะมีลักษณะแปลกไปจากความคิดแบบแอฟริกา และกล่าวว่า สมาชิกของพรรคดังกล่าวมีจุดประสงค์ที่จะลบล้างระบบการปกครองที่กำลังดำเนินอยู่ แม้ว่าจะเป็นผู้มีเหตุมีผลและวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงก่อต่อรัฐบาลแต่ก็ต้องทำงานเพื่อการล้มล้างจะโดยวิธีใดวิธีหนึ่งก็ตามที่ ผู้นำเหล่านั้นมีความคิดเห็นว่าแอฟริกาไม่มีประชาชนที่มีความสามารถพอที่จะขัดขวางทางการเมือง ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดและประชาชนผู้ฉลาดจะสามารถทำงานร่วมกันภายในพรรคเดียวเพื่อผลประโยชน์ของรัฐบาล ผู้นำอย่างเช่นเอ็นครูมาห์ ฮูฟูเอ-บัวเว ไกดา เซกูตูเร และไนเยเรเร ได้นำประเทศของตนภายใต้พรรคการเมืองพรรคเดียว ผู้นำของประเทศแซมเบีย คีนยา และยูกันดา ได้แสดงความตั้งใจว่าจะต้องควบคุมพรรคฝ่ายค้านให้ใกล้ชิดกว่าที่เป็นอยู่ ในอียิปต์นับตั้งแต่ ค.ศ. 1956 มีพรรคการเมืองที่อยู่ในอำนาจเพียงพรรคเดียวในโลบิเรีย แม้จะมีพรรคฝ่ายค้านคงอยู่แต่พรรคที่ปกครองประเทศตลอดมานานกว่าศตวรรษคือพรรคทรวีก (True Whig Party)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากความเห็นของพรรคฝ่ายค้านปรากฏว่าไม่ยอมรับข้อคิดเห็นของพรรคที่มีอำนาจอยู่โดยกล่าวว่าเหตุผลเหล่านั้นไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะทำให้พรรคฝ่ายค้านเป็นอัมพาตและผู้นำถูกขับไล่ ยิ่งกว่านั้นสมาชิกฝ่ายค้านยังยืนยันอีกว่าพรรคการเมืองที่กำลังปกครองอยู่นั้นกำลังรับเอานโยบายซึ่งพวกตนไม่สามารถรับรองได้ และกล่าวว่าหัวหน้ารัฐบาลได้กลายเป็นผู้เผด็จการ ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดว่าผู้นำที่กำลังมีอำนาจและผู้นำที่อยู่นอกรัฐบาลมีนโยบายที่ขัดแย้งกัน ขณะเดียวกันต่างก็มีความทะเยอ-ทะยาน หัวหน้ารัฐบาลจึงพยายามใช้อำนาจในการกำจัดฝ่ายตรงข้าม สิ่งที่น่าขมขื่นสำหรับประชาชนของประเทศก็คือผู้ที่กำลังแสดงบทบาทดังกล่าวล้วนแต่เป็นผู้ที่มีการศึกษาดี ตัวอย่างเช่นกานาเมื่อได้เอกราชแล้วนายเอ็นครูมาห์ได้กำจัดบุคคลซึ่งเคยเป็นผู้ร่วมงาน

ด้วยกันมาก่อน กล่าวคือเอ็นครูมาห์เคยเป็นหนี้บุญคุณต่อ ดร.เจ บี ดังกาห์ (Dr.J.B.Danguah) ซึ่งได้เป็นเลขาธิการใหญ่ของ United Gold Coast Convention ใน ค.ศ. 1948 แต่แล้วในที่สุดก็ถูกเอ็นครูมาห์กำจัดเพราะการที่ ดร.ดังกาห์ ขัดขวางความเป็นเผด็จการของเอ็นครูมาห์ ในมาลาวิ ดร.เฮสติงส์ กามูซุ บันดา (Dr.Hastings Kamuzu Banda) เคยได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลสองคนที่สนับสนุนให้ตนยึดอำนาจ แต่แล้วในที่สุดเมื่อมาลาวิได้เอกราช บุคคลทั้งสองคนนั้นก็ได้กลายเป็นศัตรูของ ดร.บันดา

อย่างไรก็ตาม ความไม่มั่นคงทางการเมืองของแอฟริกาเอกราชนั้น ไม่ได้มีสาเหตุมาจากเพียงแค่ความล้มเหลวของระบบรัฐสภาของรัฐบาลเท่านั้น ในบางประเทศมีสาเหตุมาจากปัญหาเรื่องเผ่าพันธุ์และเชื้อชาติ ขณะที่ในประเทศอื่น ๆ ก็มีสาเหตุมาจากการที่ฝ่ายทหารเข้ายึดอำนาจจากผู้ปกครองที่เป็นพลเรือนซึ่งไม่เป็นที่น่าเชื่อถือในสายตาของปวงชน ดังนั้นปัจจัยสำคัญ 2 ประการที่จะกล่าวถึงก็คือลัทธิเผ่าพันธุ์นิยมและการยึดอำนาจและบทบาทของฝ่ายทหาร อย่างไรก็ตามสาเหตุและสภาพแวดล้อมของการรัฐประหารของประเทศแอฟริกาเอกราชนั้นสับสนมากและแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ

อันตรายของลัทธิเผ่าพันธุ์

ประเทศเอกราชในแอฟริกาเกือบทุกประเทศประสบปัญหาเผ่าพันธุ์นิยม มีเพียง 2-3 ประเทศเท่านั้นที่พ้นจากปัญหาดังกล่าว การกระทำอย่างหนึ่งของมหาอำนาจอาณานิคมที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นความสำเร็จก็คือการก่อตั้งประเทศที่ประกอบไปด้วยชนหลายเผ่าพันธุ์ ทั้งนี้เพราะในช่วงก่อนสมัยอาณานิคม ประชาชนเหล่านั้นได้ต่อสู้กันอย่างขมขื่น กลายเป็นสงครามระหว่างเผ่าไม่สามารถอยู่ร่วมกันภายในพรมแดนเดียวกันได้ แต่ในที่สุดก็ต้องถูกบังคับให้ยอมรับการปกครองที่รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางเพียงแห่งเดียวในสมัยอาณานิคม ตัวอย่างเช่นกาบองมีประชาชนประมาณครึ่งล้านคน มีภาษา 40 ภาษา เอธิโอเปียมีภาษามากกว่า 70 ภาษา ในจีเรียมีชนเผ่าต่าง ๆ มากกว่า 250 เผ่า แทนซาเนียประกอบด้วยชนเผ่ามากกว่า 120 เผ่า แซมเบียมีชนเผ่าประมาณ 73 เผ่า โตโกและไลบีเรียประกอบด้วยชนเผ่าต่าง ๆ 14 และ 20 เผ่าตามลำดับ ประชาชนเหล่านี้มีความจงรักภักดีต่อเผ่าของตนมากและความทรงจำในอดีตของการต่อสู้ระหว่างเผ่าดูเหมือนว่าฝังรากลึกอย่างลึกซึ้ง มหาอำนาจอาณานิคมก็ไม่เคยใช้ความพยายามค้นหาสาเหตุของความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคมของชนแต่ละเผ่า อย่างไรก็ตามอดีตของชนเผ่าเหล่านั้นไม่เคยสูญหายหรือถูกฝังทิ้ง ๆ ที่มีการรวมกลุ่มภายใต้การปกครองอันเดียวและการเจริญเติบโตของเมืองที่เป็นแบบหลายเชื้อชาติ ด้วยเหตุนี้เมื่อประเทศเหล่านั้นได้รับเอกราชจึงมีลักษณะ

เป็นเนชั่นสเตต (Nation-states) มิใช่เนชั่น (nations) ซึ่งถูกก่อตั้งขึ้นโดยมหาอำนาจอาณานิคมก่อน ดังนั้นทันทีที่ทันใดหรือแม้แต่ก่อนที่ผู้ปกครองอาณานิคมจะถอนตัวออกไป ความจงรักภักดีต่อเชื้อชาติและความขมขื่นระหว่างเผ่าในช่วงก่อนสมัยอาณานิคมก็เริ่มปรากฏให้เห็นอีกครั้งหนึ่ง ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญที่ข่มขู่ความมั่นคงของประเทศชาติที่เกิดขึ้นใหม่

สถานการณ์ในซูดานตั้งแต่ ค.ศ. 1955 ที่เกิดสงครามกลางเมืองนั้น ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากความแตกต่างเรื่องเชื้อชาติ กล่าวคือ ประชาชนทางภาคเหนือของซูดานเป็นอาหรับ ส่วนภาคใต้เป็นนิโกร ในยุคกันตาสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์เอ็ดเวิร์ด มูเตซา (King Edward Mutesa) ซึ่งเป็นชนเผ่าคาบาคา (Kabaka) กับประธานาธิบดีนอกตำแหน่งชื่อ มิลตัน โอโบเต ผู้มาจากเผ่าเล็ก ๆ ทางภาคเหนือของประเทศก็เป็นเรื่องของความแตกต่างระหว่างเผ่า ในกินยามีความตึงเครียดที่เป็นอันตรายอย่างแท้จริงเป็นเรื่องของความแตกแยกระหว่างเผ่า และอาจเป็นการข่มขู่ต่อตำแหน่งประธานาธิบดี ในแอฟริกาตะวันตกก็มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างเผ่ามากซึ่งผลที่ตามมาคือการใช้กำลังรุนแรง อย่างไรก็ตามความแตกต่างในแอฟริกาตะวันตกเป็นเรื่องรุนแรงมากกว่าการแย่งกันระหว่างเผ่าธรรมดา ขณะที่ประชาชนตามชายฝั่งเป็นผู้รู้หนังสือและนับถือคริสตศาสนาแต่ประชาชนของดินแดนภายในรู้หนังสือน้อยยึดมั่นในประเพณีเดิมส่วนมากจะเป็นชาวมุสลิม ความแตกต่างในเซียร์ราลีโอนและไลบีเรียก็สำคัญเหมือนกัน ชนเผ่าครีโอลส์ (Creoles) ของเซียร์ราลีโอนสืบสายโลหิตมาจากชนเผ่าจากแอฟริกาตะวันตกที่ถูกปลดปล่อยโดยอังกฤษ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 บรรพบุรุษของพวกเขาเหล่านั้นมีได้อาศัยในดินแดนภายใน ผู้ปกครองชาว Afro-American ของไลบีเรียก็สืบสายโลหิตมาจากชาวนิโกรผู้ซึ่งอพยพมาสู่ดินแดนตามชายฝั่งไลบีเรีย ชาวนิโกรเหล่านั้นเดินทางมาจากสหรัฐอเมริกาในคริสต์ศตวรรษที่ 19

ในส่วนอื่น ๆ ของทวีปแอฟริกามีหลักฐานที่แสดงให้เห็นอันตรายของเผ่าพันธุ์นิยมที่มีต่อความมั่นคงทางการเมืองและส่วนใหญ่จะก่อให้เกิดสงครามกลางเมือง การแบ่งแยกในประเทศแอฟริกาเอกราชเกิดขึ้นครั้งแรกในคองโกอาณานิคมเดิมของเบลเยียม นายชอมเบปัลลอยให้ชนเผ่าบาลูบา ลุนดา และบาลายา ซึ่งอยู่ในแคว้นคาคังกาแยกแคว้นนี้ออกเป็นประเทศอิสระใน ค.ศ. 1960 ใน ค.ศ. 1967 ชนเผ่าไอโบทางภาคตะวันออกของไนจีเรียได้ประกาศแยกดินแดนทางภาคนี้ออกไปเป็นอิสระเรียกว่าไบแอฟรา ซึ่งการกระทำครั้งนี้ก่อให้เกิดสงครามกลางเมืองซึ่งกินเวลานานจนถึง ค.ศ. 1970 ในประเทศอื่น ๆ ซึ่งมีกองทัพที่มีอาวุธอย่างดีและมีกองทัพที่ได้รับการฝึกฝนอย่างชำนาญ มีความจงรักภักดี

ต่อฝ่ายชาตินิยมได้พยายามป้องกันไม่ให้เกิดสงครามกลางเมืองอันมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งเรื่องเผ่าพันธุ์ ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่าบทบาทของกองทัพในประเทศแอฟริกาเอกราชมีคุณค่าควรแก่การพิจารณา ทั้งนี้เพราะเป็นกองทัพที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลกลางซึ่งได้รับประกันความมั่นคงและการรวมดินแดนทั้งหมดให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน²⁷

บทบาทของกองทัพ

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1952 ที่กองทัพล้มอำนาจของกษัตริย์ฟารุกแห่งอียิปต์และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมากองทัพก็ได้ก่อตั้งระบบการปกครองของอียิปต์ที่อยู่ภายใต้อำนาจของนายพลนัสเซอร์ ใน ค.ศ. 1958 และ 1969 กองทัพได้เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลเพื่อป้องกันมิให้ประเทศเกิดการแบ่งแยก ใน ค.ศ. 1962 กองทัพแอลจีเรียภายใต้การนำของพันเอก ฮูอารี บูเมเดียน (Houari Boumediene) ได้กำจัดนายเบน เบล ลาออกจากตำแหน่งและตั้งตนเองเป็นประธานาธิบดีแอลจีเรีย วันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 1965 นายพลโมบูตูยึดอำนาจและจัดตั้งรัฐบาลใหม่ในคองโกอาณานิคมเก่าของเบลเยียมในยุคนั้นดาประธานาธิบดีนอกตำแหน่งโอบเตไซค์กองทัพรวมยุกันดาเข้ากับส่วนที่เหลือของประเทศ

ในประเทศแอฟริกาเอกราชเหล่านี้ เหตุผลและสภาพแวดล้อมของผู้นำที่ใช้กองทัพยึดอำนาจและจัดตั้งรัฐบาลทหารนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมากในแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะด้วยเหตุผลและสภาพแวดล้อมต่างกันอย่างไรแต่ผลทั้งหมดของการรัฐประหารก็เหมือนกัน กล่าวคือผู้ปกครองที่เป็นทหารในทุก ๆ กรณีได้ชื่อว่าเป็นผู้รักษาไว้ซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติ เป็นผู้ทำลายขบวนการแบ่งแยกและเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองการรวมดินแดนของประเทศ กองทัพที่มีอาวุธทันสมัยพร้อมที่จะข่มขู่ผู้ที่ชอบแบ่งแยก ผู้ปกครองที่เป็นทหารเหล่านี้ล้วนได้รับความสนับสนุนจากประชาชนซึ่งกำลังสูญเสียความเคารพนับถือที่มีต่อผู้ปกครองที่เป็นพลเรือน

ลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธินายทุน

ดังได้กล่าวแล้วว่าประเทศในทวีปแอฟริกาที่เป็นเอกราชส่วนใหญ่แล้วไม่มีความมั่นคงทางการเมือง แต่เมื่อพิจารณาอีกแง่หนึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศเหล่านี้ประสบความสำเร็จในหลาย ๆ ประเด็น ประเทศเหล่านี้เมื่อได้รับเอกราชก็พบกับปัญหาในระดับโลก 2 ประการ คือ ลัทธิล่าอาณานิคมใหม่ และความขัดแย้งทางอุดมคติระหว่างโลกนายทุนกับโลกคอมมิวนิสต์ ลัทธิล่าอาณานิคมใหม่หมายถึงการที่มหาอำนาจอาณานิคม หรือจักรวรรดินิยมพยายามสร้างอิทธิพลของตนต่อไปในประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราชใหม่ ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เห็นชัดคือการสร้างอิทธิพลโดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ ความ

สัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างมหาอำนาจอาณานิคมเดิมกับประเทศเกิดใหม่ไม่เพียงแต่คงอยู่เท่านั้นแต่ยังถูกทำให้เข้มแข็งอีกด้วย แต่ในบางกรณีประเทศแอฟริกาเอกราชได้พยายามสร้างความสัมพันธ์ของตนกับประเทศในทวีปอื่น ๆ ที่มีใช่แอฟริกาและกับมหาอำนาจด้วย จนทำให้หลายอาณานิคมเก่าพบกับความยากลำบากในการเข้าแทรกแซงอีกครั้งหนึ่ง ในองค์การสหประชาชาติประเทศแอฟริกาเอกราชได้ออกเสียงยอมรับจีนคอมมิวนิสต์ซึ่งประเทศฝ่ายโลกตะวันตกต้องการให้จัดขวาง ในปัญหาเกี่ยวกับอาณานิคมเช่นแอฟริกาตะวันตกเฉียงใต้ โรดิเชีย และแอฟริกาของโปรตุเกส ปรากฏว่าประเทศยุโรปแสดงความคิดเห็นที่ไม่แน่นอนเกี่ยวกับปัญหาของประเทศเหล่านี้ ไม่กล้าพูดอย่างตรงไปตรงมาไม่ว่าจะเป็นอังกฤษ ฝรั่งเศส และเบลเยียม แต่ประเทศในทวีปแอฟริกากล้าออกเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งทันทีโดยไม่ต้องลังเลใจ

ประเด็นสำคัญที่ควรเน้นอีกอย่างคือ ประเทศแอฟริกาเหล่านี้ได้กระตุ้นความโกรธให้แก่ประเทศตะวันตก ด้วยการติดต่ออย่างกว้างขวางและสร้างความสัมพันธ์กับโลกคอมมิวนิสต์ ซึ่งมหาอำนาจอาณานิคมไม่ต้องการให้ประเทศแอฟริกาติดต่อด้วย

ขณะที่ยุคอาณานิคมยุติลง การแข่งขันทางด้านอุดมคติระหว่างโลกคอมมิวนิสต์และโลกนายทุนก็เริ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้ง 2 ฝ่ายต้องการเห็นประเทศแอฟริกาเอกราชสนับสนุนฝ่ายตน ดังนั้นเพื่อทำให้อิทธิพลเข้มแข็งและส่งเสริมผลประโยชน์ของตนเองมหาอำนาจเหล่านี้จึงพยายามจัดหาความช่วยเหลือให้จึงดูคล้ายกับว่าประเทศในทวีปแอฟริกาแบ่งเป็น 2 พวก คือ พวกแรกสนับสนุนตะวันตก เช่น ไอบีเรีย เซียร์ราเลโอน ในจีเรีย มาลาวี และคีนยา ส่วนอีกพวกหนึ่งสนับสนุนโลกคอมมิวนิสต์ เช่น กินี อียิปต์ ชูดาน แอลจีเรีย แทนซาเนีย และกองโกอาณานิคมเก่าของฝรั่งเศส อย่างไรก็ตามแม้จะมองว่ามีการแบ่งเช่นนั้นแต่ไม่มีประเทศแอฟริกาประเทศใดที่จะยอมเป็นเบี้ยล่างให้แก่มหาอำนาจที่ตนสนับสนุน ความจริงแล้วการที่แต่ละประเทศดำเนินงานหรือนโยบายอย่างใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้ปกครองชาวแอฟริกันเองโดยพิจารณาว่านโยบายเช่นไรที่จะให้ประโยชน์แก่ประเทศ โดยทั่วไปผู้นำเหล่านั้นไม่สนใจในอุดมคติและนโยบายสงครามเย็นของประเทศที่มีใช่แอฟริกาและรับนโยบายความเป็นกลางไว้เกือบทั้งหมด ภายใต้้นโยบายเช่นนี้ทำให้ประเทศในทวีปแอฟริกาดำเนินงานโดยอิสระในการจะเกี่ยวข้องหรือติดต่อกับประเทศใด ๆ ก็ตามในโลก ดังเช่นในราวต้น ค.ศ. 1950 องค์การสหประชาชาติปฏิเสธที่จะให้เงินช่วยเหลืออียิปต์ในโครงการสร้างเขื่อนอัสวาน อียิปต์จึงหันไปหารุสเซีย-ซึ่งเป็นมหาอำนาจคอมมิวนิสต์ก็ให้ความสนับสนุน ด้วยเหตุนี้เองประธานาธิบดีนัสเซอร์

จึงใช้ความช่วยเหลือของรัสเซียโดยปราศจากการผูกมัดตนเองว่าอียิปต์เป็นรูปแบบจำลอง
ของฝ่ายคอมมิวนิสต์รัสเซีย²⁸

ประเทศแอฟริกาต่างมองตนเองว่าตนมิได้เป็นข้ารับใช้มหาอำนาจใด ๆ จะเห็นได้
จากความจริงที่ว่าประเทศทั้งหมดยังคงรักษาความสัมพันธ์ทางการทูตกับมหาอำนาจ
ทั้ง 2 ฝ่าย ขณะเดียวกันก็ยินดีรับความช่วยเหลือจากทุกฝ่าย ความเป็นอิสระอย่างแท้จริง
ของแอฟริกาในด้านความคิดและอุดมคตินั้นจะเห็นได้ชัดจากการตีความหมายของหลัก
สังคมนิยม ดังเช่นขณะประเทศแอฟริกาที่สนับสนุนรัสเซียแต่ความคิดแบบสังคมนิยม
ของรัฐบุรุษชาวแอฟริกันก็ห่างไกลจากความคิดแบบคาร์ล มาร์ก ไม่มีประเทศใดในแอฟริกา
ที่นำอุดมคติแบบมาร์กซิสต์มาใช้โดยมิได้แก้ไข ยิ่งกว่านั้นพวกเขายังยืนยันอีกว่าสภาพ-
แวดล้อมของแอฟริกาต่างไปจากของยุโรป ดังนั้นลักษณะสังคมนิยมของแอฟริกาจึง
แตกต่างไปจากยุโรปด้วย ด้วยเหตุนี้เองในกานาภายใต้การนำของเอ็นクルマห์และในแทน-
ซาเนียลัทธิสังคมนิยมจึงหมายถึงความพยายามที่จะให้ความยุติธรรมทางสังคมประสบ
ความสำเร็จโดยการลดความร่ำรวยส่วนบุคคล ในแทนซาเนีย สังคมนิยมยังหมายถึง
ปรัชญาของการสนับสนุนตนเองและการพัฒนาพื้นที่ตามต่างจังหวัดด้วย รัฐบุรุษชาว
แอฟริกันได้นำระบบสังคมนิยมมาใช้ในประเทศตนแต่ได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับแอฟริกา
จะเห็นได้จากข้อความต่อไปนี้

“ประธานาธิบดีไนยาเร่มีความเข้มแข็งทางจริยธรรม ทั้งยังเป็น
ผู้ที่หาทางออกให้แก่ประเทศของท่าน โดยสันติวิธีและโดยระบอบรัฐสภา
ท่านพยายามจับปัญหาของบ้านเมืองอย่างจริงจัง แนวทางด้านสังคมนิยม
ก็เป็นไปเพื่อการประพฤติปฏิบัติ ยิ่งกว่าการตีฝีปาก แต่คำพูดและข้อเขียน
ของท่านประธานาธิบดีเป็นไปอย่างตรงไปตรงมา แม้ประเทศของท่าน
และระบบราชการของท่านมีอะไรบกพร่อง ท่านก็บอกไว้โดยไม่ปิดบัง ทั้ง
วิธีการตามแบบของท่านก็ไม่ต้องการแทรกแซงอิทธิพลเข้าไปภายในประ-
เทศอื่น ๆ นั้นนับว่าผิดไปจากระบบคอมมิวนิสต์ซึ่งถึงจะมีความสำเร็จใน
หลายกรณี แต่ก็มิที่ทำอันไม่น่าไว้วางใจ ในหลายอย่างหลายประการ ที่
สำคัญก็คือการประทัดประหารฝ่ายตรงข้ามและรุกรานเสรีภาพส่วนบุคคล--”²⁹

“---ประธานาธิบดีในยาเร่---แม้ท่านจะประนามระบบจักรวรรดินิยมตะวันตก แต่ท่านก็ยังคงพยายามคบกับฝรั่งอย่างรู้เท่าทัน ระบบสังคมนิยมของท่าน ก็พยายามนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะแก่ดินฟ้าอากาศของแอฟริกา ยิ่งกว่าจะคลั่งตามคัมภีร์---”³⁰

“---ระบอบสังคมนิยมจะต้องฟุ่มฟักขึ้นมาจากรากฐานในอดีตของเรา และจักต้องเป็นไปตามแผนการของเราเองด้วย เราไม่มีวันนำสินค้าความคิดจากต่างชาติเข้ามาสู่แทนซาเนีย แล้วพยายามบดกลั่นเอกลักษณ์ของสังคมเราลงสู่รูปแบบความคิดสำเร็จรูปของต่างชาติเป็นอันขาด เรามีเจตนารมณ์อย่างแน่วแน่ที่จะเติบโตขึ้นมาจากรากเหง้าของเราเอง แต่ต้องไปในทิศทางที่แน่นอน พร้อมกับมีเป้าหมายที่เด่นชัด เรากำลังเร่งทำการดังกล่าวนี้ โดยยึดคุณลักษณะบางอย่างซึ่งอยู่ในระบอบประเพณีของเรา พร้อมกันนี้ก็พยายามขยายคุณลักษณะดังกล่าวออกไป จนสามารถรับประยุกต์วิถีสมาคมใหม่เข้ามาและทำให้คนแอฟริกันอย่างเราสามารถเผชิญหน้ากับการท้าทายของชีวิตในโลกศตวรรษที่ยี่สิบได้อย่างผ่าเผย---เรากำลังพยายามจะสร้างอะไรบางอย่างที่เป็นเอกภาพของเรานั้นเอง และสิ่งนี้หาได้ขัดขวางวิถีทางสถาปนาระบอบสังคมนิยมขึ้นเลยไม่---ระบอบสังคมนิยมเป็นของสากลปรัชญาและความเชื่อของระบอบนี้ย่อมสัมพันธ์กับธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน และเพราะมันเป็นทัศนคติสากลนี้เอง จึงต้องมีส่วนสัมพันธ์กับชาวแทนซาเนียในแอฟริกาด้วย คือมิใช่สิ่งแปลกปลอมจากข้างนอกแล้วมายัดเยียดลงในคุณลักษณะของพวกเขา---ระบอบสังคมนิยมที่ว่าจะต้องไม่เรียกร้องให้เราล่อหลอมตัวเองขึ้นมาใหม่ ในแบบแผนอย่างเดียวกันหมด---”³¹

ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการศึกษา

ในเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ แอฟริกาภายหลังได้รับเอกราชแล้วได้ยืนยันถึงเอกราชของตน และพยายามสร้างความก้าวหน้าให้แก่เศรษฐกิจ การเริ่มต้นสำหรับนโยบายรูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าได้กลายเป็นความรับผิดชอบอย่างใหญ่หลวงของผู้นำชาวแอฟริกันที่มีการศึกษาได้พยายามทำลายการผูกขาดของคนผิวขาวในด้านต่าง ๆ เช่น การธนาคาร การประกัน การเดินเรือค้าขาย และการบิน เป็นต้น

รัฐบาลแอฟริกาที่เป็นเอกราชได้สนับสนุนชาวแอฟริกันให้ดำเนินงานธุรกิจประเภทต่าง ๆ และรัฐบาลเองก็ได้ก่อตั้งธุรกิจของตนด้วย ขณะที่บางประเทศการค้าทั้งหมดยังคงอยู่ในมือของบริษัทต่างชาติได้มีการออกกฎหมายบังคับให้การค้านั้นตกเป็นของรัฐบาลและให้เป็นการค้าขายปลีกโดยอยู่ในมือของนักธุรกิจชาวแอฟริกัน ในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ รัฐบาลสนับสนุนให้เพิ่มเงินค่าธรรมเนียมกับบริษัทเหมืองแร่ และถ้าเป็นไปได้ รัฐบาลก็จะเข้าไปมีส่วนร่วมในอุตสาหกรรมนี้ นอกจากนั้นรัฐบาลสนับสนุนการก่อตั้งอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ชาวแอฟริกันมีงานทำ ตลอดยุคสมัยอาณานิคม ชาวแอฟริกันถูกบังคับให้ผลิตสินค้าวัตถุดิบเพื่อการส่งออกอย่างเดียวเท่านั้น มีความพยายามเพียงเล็กน้อยที่สนับสนุนการก่อตั้งอุตสาหกรรมผลิตสินค้าหัตถกรรมซึ่งสินค้าประเภทนี้ส่งเข้ามาสู่แอฟริกาเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตามในเรื่องการพัฒนาทางเศรษฐกิจนี้รัฐบาลของประเทศแอฟริกาเอกราชไม่มีมืออิสระเหมือนดังที่มีอยู่ในด้านการเมือง ทั้งนี้เพราะรัฐบาลขาดเงินทุนและผู้มีความชำนาญทางเทคนิคพอที่จะพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของทวีปได้ ดังนั้นเพื่อความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจและเพื่อให้ประเทศมีรายได้มาก ผู้นำชาวแอฟริกันจึงต้องหันหน้าพึ่งพ่อค้าชาวต่างชาติและผู้ลงทุนชาวต่างชาติ ซึ่งชาวต่างชาติเหล่านั้นก็พร้อมที่จะช่วยอยู่แล้วโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามผู้นำชาวแอฟริกันก็ตระหนักดีถึงอันตรายที่อาจเกิดแก่ประเทศตนจึงได้กำหนดให้รัฐบาลมีส่วนร่วมกับผู้ลงทุนชาวต่างชาติในธุรกิจอุตสาหกรรม แต่ประเด็นสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือเนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศแอฟริกาเอกราชมีความอ่อนแอและไม่มั่นคง ดังนั้นผู้ลงทุนอาจตัดสินใจถอนทุนของตนออกไปเมื่อใดก็ได้ นอกจากนั้นประเทศอื่น ๆ ที่พัฒนาแล้วในส่วนอื่นของโลก อาจจะตัดสินใจซื้อหรือไม่ซื้อวัตถุดิบของแอฟริกาก็ได้ถ้าราคาไม่แน่นอน เพราะประเทศเหล่านั้นซื้อในราคาที่แน่นอนจากลอนดอน ปารีส และนิวยอร์ก จึงมีผู้คาดว่าทวีปแอฟริกาจะมีแนวโน้มกลับไปสู่เศรษฐกิจที่เป็นแบบเกษตรกรรมของยุคก่อนสมัยอาณานิคม

ในด้านการศึกษา จะเห็นได้ว่าประเทศแอฟริกาเอกราชได้ใช้เงินจำนวนมากในการสร้างโรงเรียนซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่เคยปรากฏขึ้นเลยแม้ในยุคอาณานิคมในแอฟริกา การศึกษาแบบอ่านออกเป็นทางนำไปสู่ฐานะที่สูงขึ้นในสังคมเป็นกุญแจนำไปสู่การเป็นผู้นำทางการเมือง ธุรกิจ และอาชีพต่าง ๆ ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารัฐบาลยอมใช้เงินทุน 50% สำหรับการศึกษ ความพร้อมของประเทศที่เป็นอาณานิคมเก่าของฝรั่งเศสที่จะยอมรับเงินฝรั่งเศสสำหรับการศึกษาก็อยู่ในระดับกว้างมาก ในกรณีเช่นนี้ฝรั่งเศสพอใจที่จะให้ความช่วยเหลือ

เพราะเท่ากับเป็นการสนับสนุนวัฒนธรรมฝรั่งเศสในแอฟริกาให้สูงขึ้นด้วย ใน ค.ศ. 1965 มีครูชาวฝรั่งเศสไม่น้อยกว่า 7,500 คน ในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในประเทศอาณานิคมเก่าของฝรั่งเศส³²

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ในแอฟริกา มีโรงเรียนโดยเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษา เพียงเล็กน้อยและตั้งอยู่ห่างไกลกัน โรงเรียนเหล่านี้อยู่ในความรับผิดชอบของมิชชันนารี คริสเตียน การให้ความช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับขนาดและนโยบายของมิชชันนารี อย่างไรก็ตามแอฟริกาก็มีใช้สถานที่ที่จะนำไปสู่การศึกษาแบบ ตะวันตกแม้จะมีความต้องการสำหรับสิ่งนี้ในทุก ๆ ระดับและทุก ๆ ประเทศ หมู่บ้าน ทุกแห่งต้องการมีโรงเรียนของตน ทุก ๆ ตำบลก็ต้องการมีโรงเรียนมัธยมศึกษา และทุกประเทศก็ต้องมีมหาวิทยาลัยของตน อย่างไรก็ตามการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในแอฟริกาในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีเพียงแห่งเดียวคือ Fourah Bay College ซึ่งผูกพันกับ University of Durham ใน ค.ศ. 1876 ในตอนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น 5 แห่ง แต่ระหว่าง ค.ศ. 1946–1965 มีมหาวิทยาลัยทั้งหมด 23 แห่ง ผู้นำของประเทศแอฟริกาเอกราชมีความตั้งใจที่จะให้ประเทศของตนมีความทัดเทียม ส่วนอื่นของโลก โดยการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชาชน